

”Gi oss i dag...”

**Menneskerettigheter og menneskeverd
– en del av det daglige brød**

**Freds- og menneskerettighetssøndagen 2010 og 2011
2. søndag i advent**

Bokmål

Innhold:

A	Innledning og forord	s. 3
B	Artikkel fra LVF: "Martin Luther og Verdenserklæringen om menneskerettigheter"	s. 6
C	"Message" – budskap fra LVFs generalforsamling 2010	s. 11
D	Artikkel: Papirløse innvandrere - Norges daliter?	s. 22
E	Artikkel: Menneskerettigheter, hiv og aids	s. 25
F	Gudstjenesteopplegg for MR-søndagen 2010 og 2011	s. 27
G	"Gi oss i dag vårt daglige brød": Liturgiske byggeklosser	s. 41
H	Annen informasjon	s. 56
I	Sanger	s. 58

Den norske kirkes nord/sør-informasjon (KUI) Mellomkirkelig råd for Den norske kirke

Materialet er utgitt 2010 med støtte fra Norad (via KUIs informasjonsbevilgning)

Forsidebilde:

Logo fra Kirkenes Verdensråds generalforsamling i Harare, Zimbabwe, 1998

A: INNLEDNING

Menneskerettighetene utgjør et viktig verdifundament som vi som kristne kan slutte oss til. Det likeverdet Gud har gitt alle mennesker i skapelsen er et godt grunnlag vi som kirke kan bygge på for å begrunne et freds- og menneskerettighetsengasjement.

Den norske kirke har i mange år feiret *Freds- og menneskerettighets søndagen på 2. søndag i advent*. FN's Menneskerettighetsdag er 10. desember, og 2. søndag i advent ligger ofte tett på denne dagen. I 2010 er det søndag 5. desember, i 2011 søndag 4. desember.

Det følgende gudstjeneste- og studiemateriell er tenkt til bruk på menneskerettighets søndagen i 2010 og 2011 – i gudstjenester, andakter og studiegrupper.

I 2008 utarbeidet *Det lutherske verdensforbund (LVF)* heftet "Give Us This Day Our Human Rights" (Lutheran World Information 10/2008). Artikkelen vi bringer her om Luther og menneskerettighetene er oversatt fra dette heftet.

På LVFs generalforsamling juli 2010 i Stuttgart var hovedtemaet "Gi oss i dag vårt daglige brød" – et tema som ble behandlet både i gudstjenestene, de daglige studiegruppene og i plenumsdrøftelser. Vi viderebringer her både generalforsamlingens hovedbudskap (Message) og impulser fra gudstjenestelivet. Videre legger vi ved et par mini-artikler til refleksjon om menneskerettigheter i forhold til papirløse innvandrere i Norge og de som er rammet av hiv og aids.

Arbeidsgruppen som har utarbeidet dette opplegget er

- *Gunnar Heiene*, Menighetsfakultetet (delegat på LVFs generalforsamling 2010)¹
- *Sindre Eide*, Kirkerådet (medvirkende på gudstjenestelivet på LVFs generalforsamling 2010)²
- *Estrid Hessellund*, Den norske kirkes nord/sør-informasjon (KUI) - (medvirkende i gudstjenestelivet på LVFs generalforsamling 2010).³

Omsetting til nynorsk er ved *Norunn Stendal Aksnes*.

Takk til *Sven Thore Kloster (rådgiver MKR)* og *Arne Grønningsæter (delegat på LVFs generalforsamling)*, som hver har bidratt med tema-artikler.

¹ Oversettelse av "LWF Message" til norsk: Gunnar Heiene

² Utarbeidelse av gudstjenesteopplegget: Sindre Eide

³ Oversettelse av artikkel "Martin Luther og Verdenserklæringen om menneskerettigheter" og liturgiske byggeklosser fra LVFs generalforsamling: Estrid Hessellund

Takk også til *Jenny Skumsnes Moe (delegat)* og *Sven Oppegaard (rådgiver)* på LVFs generalforsamling), som har leste igjennom og kommentert materialet.

Har du kommentar eller ønsker mer informasjon, kontakt gjerne Den norske kirkes nord/sør-informasjon på www.kui.no, kui@kirken.no eller på telefon 2308 1200 (sentralbord) eller 2308 1276 (direkte).

Vi ønsker Guds velsignelse over arbeidet med freds- og menneskerettighets søndagen 2010 og 2011 lokalt!

Berit Hagen Agøy
Generalsekretær
Mellomkirkelig råd for Den norske kirke

Estrid Hessellund
Daglig leder, KUI
Den norske kirkes nord/sør-informasjon

FORORD

'Gi oss i dag vårt daglige brød'.

Slik forklarte Martin Luther hva Fadervårs fjerde bønn handler om: *'Vi ber her at Gud hver dag må gi oss alt det vi trenger, og lære oss å ta imot alt med takk. Med daglig brød mener vi slik som mat og klær, hus og heim, arbeid og helse, gode naboer og trofaste venner, et godt styre, rett og fred på jorden'.*

Å vende seg til Gud i bønn er en påminning om hvor alle gode gaver har sin opprinnelse. Det lutherske verdensforbunds generalforsamling i juli 2010 hadde bønnen om det daglige brød som sitt hovedtema. 'Brødet' er, som Luther minner oss om, alt vi trenger for å leve et trygt og godt liv. I vår tid må vår bønn om daglig brød også inkludere 'daglige menneskerettigheter'.

Gud skapte oss alle i sitt bilde, alle mennesker har samme verd, samme rett til liv og til å få del i skaperverkets goder. Kirken har fått i oppdrag å synliggjøre Guds kjærlighet i ord og gjerning, og derfor må vi alltid ta stilling når menneskeverdet krenkes – uansett hvor, når og hvordan det skjer.

For kirken spiller det ingen rolle om de krenkede har juridisk status som gir dem formelle rettigheter. Vi skal minne myndigheter på deres plikt til å sørge for at menneskerettighetene ivaretas for *alle*. Og vi skal ha et særlig blikk for dem som usynliggjøres. I Norge i dag gjelder dette blant annet papirløse innvandrere.

Som kristne skal vi også være talsmenn for de mange rundt i verden som lever i stater som ikke ivaretar deres fundamentale menneskerettigheter. Nestekjærligheten kan aldri tie om urett.

La oss i vår gudstjeneste be om at menneskerettighetene blir respektert i alle land og får bedre kår der de undertrykkes mest.

Berit Hagen Agøy

B: MARTIN LUTHER OG FNs VERDENSERKLÆRING OM MENNESKERETTIGHETER⁴

En kan bli fristet til å spørre om Martin Luther foregrep noe i retning av prinsipper for menneskerettigheter, siden det er så slående paralleller mellom hans forklaring til den fjerde bønn i Fadervår og Verdenserklæringen om menneskerettigheter. Hovedinnlegget og responsene nedenfor illustrerer den nære forbindelse mellom moderne tenkning omkring rettigheter og den visjon om menneskelig verdighet som er så grunnleggende og dyrebar i kristen tro og luthersk arv.

HOVEDINNLEGG

Timothy J. Wengert, professor ved The Lutheran Theological Seminary at Philadelphia, USA

Ved 60-årsjubileet for Verdenserklæringen om menneskerettighetene (1948-2008) utfordres lutheranere til å reflektere over hvordan dette moderne dokument kan relatere til vår egen teologiske tradisjon. Noen vil være fristet til å erklære Luthers perspektiver for reaksjonære, men et nøye blikk på et av de viktigste lutherske bekjennesskrifter, Den store katekisme, viser et annet bilde. Spesielt i forklaringen til den fjerde bønn i Fadervår røper Luther både et varmt hjerte for de hjemløse og en politisk skarpsindighet til å synliggjøre noen av de strukturelle problemer i sitt eget samfunn. Naturligvis var Luther et barn av sin tid. Likevel sammenholdt han spørsmålet om en god øvrighet med fulle mager og skikkelig beskyttelse av de fattige.

Komiteen som utarbeidet Verdenserklæringen om MR, hadde en luthersk teolog i sin midte, professor Otto Friedrich Nolde, ved Det lutherske teologiske seminar i Philadelphia. Derfor kan det ikke undre lutheranere 60 år etter at den måtte innholde noen "lutherske" motiver. Luthers forståelse av *en god øvrighet* som en gave fra Gud ville faktisk bety at denne erklæring, vedtatt og ratifisert av denne verdens regjeringer, også kunne sies å komme fra "Guds venstre hånd" – for å bruke Luthers uttrykk for det, så lenge som den stadfestet og bekreftet Guds gode vilje for hele skaperverket.

Luther har ikke alltid forstått den fjerde bønn som daglig brød for kroppen. Inntil 1526, som følge av middelalderlig tenkning, så han på daglig brød enten som det åndelige brød i Kristus eller som den hellige nattverd. Senere endret hans tolkning seg. Han så det slik at Gud hadde "to hender", den ene til å styre og opprettholde god orden i denne verden, og den andre til å bringe verden tilgivelse ved Kristus. Dermed ble de tre første bønner i Fadervår bønner for troen og det kommende Gudsrike, mens den fjerde bønn berørte "den fattige brødkurven, - det vi trenger til næring for kroppen og livet her på jorden." (Den store katekisme, § 72, ifølge Konkordieboken).

Når det er sagt, skal det også sies at Luther ikke var noen demokrat. Han syntes ofte at den type styring var uttrykk for kaos. Men hvis vi ser bort fra de historiske ulikheter mellom Luthers tid og vår egen, dukker det opp noen sammenfall.

⁴ Artikkelen er oversatt fra "LWF Information no 10/2008": Martin Luther and the Universal Declaration of Human Rights"

Bønn om daglig brød betyr ikke bare bønn om mat og klær (jfr. 1 Tim 6,8), men også "fred og enighet blant de mennesker vi omgås til daglig, i handel og vandel, i våre hjem og i forhold til naboer, i vårt borgerlige liv og i samfunnslivet" (§ 73, Konkordieboken).

I innledningen til Verdenserklæringen om MR står det at "anerkjennelsen av iboende verdighet og av like og uavhengige rettigheter for alle medlemmer av menneskeslekten er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden". Slik forbindes menneskerettighetene med de samme velsignelser som Luther finner i hjertet av sin fjerde bønn.

"Derfor er det aller mest nødvendig at vi ber for dem som styrer land og rike, for det er jo gjennom dem Gud gir oss daglig brød og god orden i dette liv....Der hvor det er ufred, strid og krig, der har folk alt mistet det daglige brød..." (§ 74, Konkordieboken).

Med disse ord knytter Luther de sivile myndigheters oppgaver og ansvar til den grunnleggende menneskerett å leve i sikkerhet. Verdenserklæringen oppsummerer hva denne bønn uttrykker iflg. Luther: øvrighetens ansvar for å gi daglig brød (spesielt artikkel 17, 22 og 23) og å sørge for livets rett (spesielt i art. 3: "Enhver har rett til liv, frihet og personlig sikkerhet").

Det sentrale for en god øvrighet, å formidle daglig brød til sine borgere, leder Luther videre til den betraktning at *"av denne grunn hadde det vært passende å sette et brød i enhver god fyrstes våpenskjold, i stedet for en løve eller en blomsterkrans. Det skulle minne både fyrstene og deres undersåtter om at det er ved fyrstenes styre vi kan glede oss over beskyttelse og fred, og uten dem kunne vi verken ete eller beholde det kjære brød"* (§ 75, Konkordieboken).

I Verdenserklæringen om MR viser nesten alle artiklene til myndighetenes ansvar for å sikre beskyttelse og fred for sine borgere. Det er således strenge forbud mot slaveri (art. 4), tortur (art. 5), vilkårlig arrest (art. 9), angrep på familie (art.12), og diskriminering (art. 22). Erklæringen lister også opp en rekke rettigheter, inklusive likhet for loven (art.7), bevegelsesfrihet og rett til asyl (art. 13 og 14), forsamlingsfrihet (art. 20), rett til arbeide og hvile (art 23 og 24), rett til utdanning (art 26) – jfr. Luthers store katekisme, De ti bud, §172).

Kanskje det tydeligste sammenfall mellom Luthers forklaringer til den fjerde bønn og Verdenserklæringen kommer i art. 25: retten til en tilstrekkelig levestandard som inkluderer en rekke nødvendigheter. På samme måte inkluderer Luther *"mat, drikke, klær, hus, hjem, en sunn kropp (§76, Konkordieboken), omsorg for familiemedlemmer, lykke og fremgang i arbeid mv"*. I tillegg ber han om *Gud vil la fyrster, ledere og øvrighetspersoner få visdom, kraft og lykke til å regjere på en god måte, og at undersåtter og alminnelige folk må få leve sammen i lydighet, fred og enighet (§ 77).*

Samtidig vet Luther at på grunn av Djevelens konstante angrep på sjel og legeme, kan vi intet stille opp uten Guds beskyttelse. *"Hvilken plage er det ikke i verden med alle de falske myntene, med daglig utbytting og åger i handel or arbeid, av dem som undertrykker fattigfolk og røver det daglige brød fra dem! (§84)*

Liksom Verdenserklæringen fordømmer dem som misbruker disse universale rettigheter, slik truer Luther undertrykkere med at de skal *"miste kirkens forbønn. Ja, de skulle vokte seg så ikke denne bønn i Fadervår vender seg imot dem"* (§84).

KONKLUSJON

Peter N. Prove, Det lutherske verdensforbund, 2008

Som professor Wengert har vist, gir arven fra Luther – hans teologi og de lutherske skrifter – oss et viktig rammeverk for å forstå menneskets verdi og rettigheter, og for å relatere dem til Verdenserklæringen om menneskerettigheter, et fundamentalt instrument for moderne rettslovgiving. Faktisk er parallellen mellom Luthers forklaring til fjerde bønn i Fadervår og rekken av menneskelige rettigheter i Verdenserklæringen ganske slående. Foregrep Luther på en eller annen måte utviklingen av prinsipper for menneskerettigheter? Det lyder usannsynlig, når man tenker på hans historiske kontekst og noen av de holdninger han ellers hadde som i dag ikke ville bli oppfattet som i samsvar med menneskerettighetene.

Likevel tjener parallellene mellom Luthers forklaringer til Fadervårs fjerde bønn og Verdenserklæringen til å illustrere at menneskerettighetene består av et sett lovprinsipper, som er utviklet for å imøtekomme den samme visjon om menneskeverd som er fundamental i vår kristne tro, og i vår dypeste tradisjon og arv etter Luther.

60-årsjubileet for Verdenserklæringen (2008) er en anledning til ikke bare å gjenoppfriske vår forpliktelse på menneskerettighetene, men også – og enda mer – til å gjenoppdage de trosprinsipper som ligger bakom forpliktelsene.

Mais er det viktigste "daglige brød" i store deler av verden. @ LWF/DWS Mosambik/N. Ismael

Respons fra India:

MARTIN LUTHER OM RETTEN TIL MAT OG DALITENES RETTIGHETER

Chandran Paul Martin, LVF

”For når du ber om daglig brød, ber du om alt som er nødvendig for å få og nyte daglig brød, og på den annen side: imot alt som hindrer og vil ødelegge det.” Dette er det vesentligste i Martin Luthers forklaring og tolkning av den fjerde bønn i Fadervår. Kort sagt: Be om brød, nyt det og kjemp mot alle krefter som vil forvrengte og ødelegge visjonen om ”brød til alle”! Dette er radikale og viktige ord å tenke på i forbindelse med feiringen av Verdenserklæringen om menneskerettigheter.

Martin Luthers ord er med andre ord en erklæring om retten til mat. Luther fremsetter en forståelse ikke bare om innholdet i denne fundamentale rett, men også om den måten den skal være beskyttet på. Han nevner sammenhenger hvor kampen for mat vil være nødvendig, og hvor daglig brød kanskje ikke er en mulighet ”i splid, strid og krig”. Han understreker statens ansvar for ikke bare å beskytte denne rettighet, men også å etablere tiltak så den kan realiseres. Han utfordring kan summeres i de profetiske ordene: ”Ta vare på de fattiges rettigheter”.

Hvor er forbindelsen mellom den fjerde bønn og dalitenes rettigheter eller mangel på de samme? Til tross for Verdenserklæringen og den indiske konstitusjons mange lover og regler for å beskytte dalitenes rettigheter, er fortsatt 170 millioner daliter ofre for gamle og nye former for eksklusjon. De er fortsatt diskriminert og marginalisert på grunn av kastesystemet. De blir ikke bare nektet muligheter i offentlig utdanning og arbeidsliv, de reduseres til søppelkjørere og tvangsarbeidere, og de blir også utsatt for strukturert og organisert fysisk vold. De er fortsatt de fattigste av de fattige i India, sosialt ekskludert og økonomisk utnyttet, og kvinnene blir ofte seksuelt misbrukt av de dominerende kaster, som kan gjøre det uten å bli straffet.

Begrepet ”daglig brød” eller retten til mat for dalitene burde betraktes som en sak innenfor de sosiale og økonomiske rettigheter: Stavnsbundne arbeidere som mangler husvære, sanitet og helsetilbud, får lav lønn og er ikke kredittverdige, og er for de flestes vedkommende også jordløse. De er landarbeidere som arbeider med matproduksjon, men uten sikring av eget utkomme og sunn ernæring.

Martin Luthers kampsignal ville derfor kunne være et kall til systemskifte for å sikre dalitenes rett til matsikkerhet og verdighet, og for mekanismer som beskytter og opprettholder alle grunnleggende rettigheter. En utvidelse av dette prinsippet ville være å holde regjeringen ansvarlig på nasjonalt og internasjonalt plan, ikke som et fritt valg, men som en ufrakommelig forpliktelse.

I sin konklusjon understreker Luther ”godt styresett” og forventer at ”man må styre rett”. Godt styresett burde sikre at dalitene har brød på sitt bord, som en rett snarere enn en barmhjertighetsgjerning.

Verdenserklæringen mangler en tydelig og vesentlig mekanisme som kan beskytte og iverksette de fundamentale rettigheter og frihet for dalitene og andre, og sikre regjeringers ansvar og forpliktelse.

Mer enn 7.000 mennesker, de fleste daliter, bor i slummen ved enden av rullebanen til den internasjonale flyplassen i New Delhi. Foto: WCC/P.Williams

KVINNERS GLOBALE BØNN OM VERDIGHET OG RETTIGHETER

Nyaradzayi Gumbonzwanda, jurist og advokat for "Kvinners rettigheter og fred med rettferd" i World YWCA (internasjonal KFUK).

Seksti år etter Verdenserklæringen om menneskerettigheter (2008) er det stadig mange kvinner over hele verden som er uforholdsmessig sterkt berørt av vold og diskriminering.

Samtidig med at Verdenserklæringen holder prinsippene om menneskeverd i hevd med utsagnet "alle mennesker er født frie og like i verdighet og rettigheter", og påstanden om at menneskerettighetene retter seg mot alle uansett ulikheter (også ulike kjønn!), så er denne retorikk langt fra blitt til virkelighet mange steder.

Med fattigdom, sult, analfabetisme, hiv og aids så vel som krig og konflikter, fortsetter krenkelsen av kvinner og jenters rettigheter å være større enn tilfellet er for gutter og menn. Systematisk diskriminering av jenter og kvinner i verdens fattigste land vil hindre FN i å nå sine mål om å redusere fattigdom, melder en rapport (mars 2008) fra organisasjonen Action Aid.

I mer enn 155 år har det internasjonale KFUK (YWCA) lyttet til kvinners daglige bønner om rettferdighet, rettigheter, helse og livskvalitet – og handlet. Organisasjonens rettighetstilnærming presser regjeringer og andre organisasjoner i det sivile samfunn til å ta ansvar for rettighetene for både kvinner, menn og barn. Statene har den primære forpliktelsen, ifølge menneskerettighetssystemet. Når vi nå i anledning 60-årsjubileet for Verdenserklæringen også blir minnet om Luthers lære, vil vi spesielt i våre bønner be for de sivile myndigheter, at de må ta de nødvendige grep for å få slutt på diskriminering av kvinner og jenter, at de må sikre at kvinner, menn, gutter og jenter kan leve et liv i sikkerhet og trygghet, og at deres rettigheter er beskyttet og deres menneskeverd respektert. Menneskerettigheter skal leves ut, nytes og oppfylles.

C: BUDSKAP FRA LVFs 11.GENERALFORSAMLING

Message of the Eleventh Assembly

“Give, give us, give us today, give us today our daily bread”—a thousand voices joined in this theme song at the LWF Assembly in Stuttgart. Here is our message.

1. **GIVE** US TODAY OUR DAILY BREAD

(1) In a time of “grabbing and keeping,” we once again become aware that true humanity is found in receiving and sharing. “We love because he first loved us. Those who say, ‘I love God,’ and hate their brothers or sisters, are liars; for those who do not love a brother or sister whom they have seen, cannot love God whom they have not seen. The commandment we have from him is this: those who love God must love their brothers and sisters also” (1 Jn 4:19–21).

Budskap fra LVFs 11. generalforsamling

“Gi, gi oss, gi oss i dag, gi oss i dag vårt daglige brød” – tusen stemmer deltok i denne temasangen ved LVFs generalforsamling i Stuttgart. Her er vårt budskap.

1. **GI** OSS I DAG VÅRT DAGLIGE BRØD

(1) I en tid preget av ”å grafse til seg og beholde for seg selv” oppdager vi på ny at sann menneskelighet er å finne i det å motta og dele. “Vi elsker fordi han elsket oss først. Den som sier: «Jeg elsker Gud», men likevel hater sin bror, er en løgner. For den som ikke elsker sin bror som han har sett, kan ikke elske Gud som han ikke har sett. Og dette er budet vi har fra ham: Den som elsker Gud, må også elske sin bror” (1 Joh 4,19-21).

The whole of creation is a gift and not our achievement. We start off our life by receiving: breath, nourishment, life itself.

As Christians we confess and affirm our dependence on God's grace. God sustains us, grants us talents, intelligence, ingenuity. Through Christ, God gives us salvation; sets us free. In as much as we depend on God, we also depend on others and others on us. Jesus himself set an example—not only did he give abundantly, he also received love and care in being anointed by the unnamed woman (Mk 14:3–9).

Commitments and actions

(2) Knowing that in the act of sharing both givers and receivers can be deeply transformed, we commit ourselves to foster the awareness of receiving and the blessing of giving,

- by saying grace at meal time to testify that we are dependent on God's grace and giving
- by showing gratitude to our fellow human beings for what we receive from them
- by sharing the gospel of grace with the people around us, freely passing on what we have received
- by sharing not only our material goods, but also our knowledge and know-how with others
- by caring for the environment, which we do not own, so future generations may enjoy the fruits of creation and lead wholesome lives.

Hele skapelsen er en gave og ikke noe vi har frembrakt. Vi begynner vårt liv med å motta: pust, næring, selve livet.

Som kristne bekjenner og bekrefter vi at vi er avhengige av Guds nåde. Gud holder oss oppe og gir oss evner, intelligens og kløkt. Gjennom Kristus gir Gud oss frelsen og setter oss fri. På samme måte som vi er avhengige av Gud, er vi avhengige av andre og andre av oss. Jesus selv gir et eksempel – ikke bare gir han av overflod, han tok også mot kjærlighet og omsorg ved å bli salvet av den ukjente kvinnen (Mark 14,3-9).

Forpliktelser og handlinger

(2) Fordi vi vet at både de som gir og de som mottar kan blir dypt forvandlet gjennom å dele, forplikter vi oss selv til å styrke oppmerksomheten om å få og velsignelsen ved å gi,

- ved å be borbønn ved måltider for å vitne om at vi er avhengige av Guds nåde og gave
- ved å vise takknemlighet overfor våre medmennesker for det vi tar imot fra dem
- ved å dele evangeliet om nåden med menneskene som er rundt oss, ved fritt å gi videre det vi har mottatt
- ved å dele ikke bare våre materielle goder, men også vår kunnskap og erfaring med andre
- ved å vise omsorg for naturen, som vi ikke eier for oss selv, slik at fremtidige generasjon kan nyte skaperverkets frukter og leve helhetlig.

2. GIVE **US** TODAY OUR DAILY BREAD

(3) We are a community with fellow Lutherans and all Christians and, beyond that, with people of all faiths and none. Through Christ each one of us can relate directly to God, but as children of God we are bound to one another. Because of our interdependence we need to make every effort to communicate across linguistic and other barriers.

(4) We acknowledge that we face brokenness on all levels: in our Lutheran and Christian world, between different faith traditions, between humankind and the rest of creation. However, as Lutherans we testify that reconciliation is possible in Christ. This was witnessed to in the profound expression of repentance and forgiveness between Lutherans and Mennonites in this Assembly.

(5) As members of LWF, we each stand firm in our faith and heritage. With all our differences, we encourage each other to listen prayerfully to the stories and perspectives of others, seeking wisdom, theological knowledge and factual evidence to illuminate our discussions and deepen our learning as communion.

(6) Even though we long for agreement, we know that the basis of our communion is not shared opinion, but shared faith.

(7) Jesus showed us that each one—woman, man and child—is equally valuable and important before God. As a communion that rejoices in its diversity and recognizes this equal humanity,

- we acknowledge that our own policy of gender justice is only partially implemented. We need further reflection and implementation. We believe that in

2. GI **OSS** I DAG VÅRT DAGLIGE BRØD

(3) Vi er et fellesskap som er sammen med lutheraner og med alle kristne og, utover det, med mennesker som har forskjellig tro eller ingen tro. Gjennom Kristus kan hver og en av oss stå i et direkte forhold til Gud, men som Guds barn er vi bundet til hverandre. På grunn av vår gjensidige avhengighet av hverandre må vi bestrebe oss på å kommunisere på tvers av språklige og andre barrierer.

(4) Vi erkjenner at vi opplever splittelse på alle nivåer: i vår lutherske og kristne verden, mellom ulike trostradisjoner, mellom menneskeheten og resten av skaperverket. Men som lutheranere vitner vi om at forsoning er mulig i Kristus. Dette ble bevitnet i det dype uttrykket for bot og tilgivelse mellom lutheranere og mennonitter under denne generalforsamlingen.

(5) Som medlemmer av LWF står hver av oss fast i vår tro og vår arv. Med alle våre forskjeller oppmuntrer vi hverandre til å lytte i bønn til andres fortellinger og perspektiver, til å søke visdom, teologisk kunnskap og informasjon om virkeligheten som kan opplyse våre diskusjoner og fordype vår læring som fellesskap.

(6) Selv om vi lengter etter enighet, vet vi at grunnlaget for vårt fellesskap ikke er felles meninger, men felles tro.

(7) Jesus viste oss at hver og en av oss – kvinne, mann og barn – er like verdifulle og viktige for Gud. Som et fellesskap som gleder seg ved forskjellene og anerkjenner denne likheten i det menneskelige

- erkjenner vi at vårt arbeid for rettferdighet mellom kjønnene bare delvis er blitt gjennomført. Vi trenger ytterligere refleksjon og implementering. Vi tror at for

order to be a legitimate and credible voice for gender justice in society, the church must first achieve gender justice within its own structures and practices. Churches should be ahead of their time in granting women and men the opportunity to develop and use to the full their God-given gifts. Realizing gender justice changes and re-values the roles of both men and women; new roles in churches for both may shift traditional roles in society.

- we emphasize the inclusion of persons with disabilities in church and society.
- we oppose all types of human trafficking and commodification of the human body.
- we emphasize that children's needs vary: some suffer physical starvation and abuse, others spiritual starvation and neglect. Still others become victims of human trafficking or are forced to become child soldiers. Many societies fail fully to recognize children's rights and needs. When we put the rights, needs and welfare of children at the centre (Mk 9:36), we have a future much brighter than we can imagine.
- we reject the oppression of and discrimination against people for reasons of ethnicity, nationality or caste. We express our support for the Dalit communities in their hopes and aspirations for a new tomorrow.

Commitments and actions

- We ask for gender education to be included in all theological study.
- We ask all churches to recommit to gender and generational justice and inclusiveness.

å kunne være en legitim og troverdig stemme for kjønnsrettferdighet i samfunnet, må kirken først oppnå kjønnsrettferdighet innenfor sine egne strukturer og sin egen praksis. Kirkene burde være forut for sin tid ved å gi kvinner og menn muligheten til i fullt monn å utvikle og bruke sine gudgitte gaver. Å virkelig gjøre kjønnsrettferdighet endrer og omvurderer både menns og kvinners roller. Nye roller i kirken for begge kjønn kan føre til endring i tradisjonelle roller i samfunnet.

- legger vi vekt på å inkludere personer med funksjonshemminger i kirke og samfunn.
- motarbeider vi alle former for menneskelig "trafficking" og bruk av menneskekroppen som en vare.
- legger vi vekt på at barns behov varierer: noen lider under fysisk hunger og misbruk, andre under åndelig hunger og forsømmelse. Atter andre blir ofre for menneskelig "trafficking" eller tvinges til å bli barnesoldater. Mange samfunn makter ikke fullt ut å anerkjenne barns rettigheter og behov. Når vi setter barns rettigheter, behov og velferd i sentrum (Mark 9,36), har vi en framtid som er mye lysere enn vi kan forestille oss.
- forkaster vi undertrykkelse av og diskriminering av mennesker på grunn av etnisitet, nasjonalitet eller kaste. Vi uttrykker vår støtte til dalit-fellesskapene i deres håp og forventning om en ny morgendag.

Forpliktelser og handlinger

- Vi ber om at opplæring om kjønn blir inkludert i alle teologiske studier
- Vi ber alle kirker om igjen å forplikte seg for rettferdighet og inkludering i forhold til

Box-ticking is never enough.

- We ask the LWF and all member churches to facilitate exchanges for the sake of more widespread positive exposure to women in lay and ordained leadership.

- We refer to the resolution on human trafficking and relevant actions called for by this assembly.

- We endorse the message from the youth pre-assembly on the topic of sex education.

- We call for LWF and all member churches to make the rights and welfare of children a priority for future theology and action.

- We commit ourselves to continuing the dialogue with the Mennonites and the LWF and its member churches.

kjønn og alder. Det er ikke nok å "krysse av" at dette er gjort.

- Vi ber LWF og alle medlemskirkene om å legge til rette for utveksling med tanke på at kvinner i større omfang kan bli synliggjort på en positiv måte som leke og ordinerte ledere.

- Vi viser til resolusjonen om "human trafficking" og relevante handlinger som denne forsamlingen har pekt på.

- Vi bringer videre budskapet fra ungdommens "pre-assembly" om temaet seksuell utdanning.

- Vi kaller LWF og alle medlemskirker til å prioritere barns rettigheter og velferd i fremtidig teologi og handling.

- Vi forplikter oss selv til å fortsette dialogene mellom mennonittene og LWF og dets medlemskirker.

3. GIVE US **TODAY** OUR DAILY BREAD

(8) "The creation waits with eager longing for the revealing of the children of God" (Rom 8:19).

When people are transformed by the gospel, creation breathes a sigh of relief, and communities flourish. Where the gospel takes root, creation benefits.

(9) We highlighted several issues that are of burning relevance today, as they have been for several yesterdays:

- Food justice: Recognizing adequate and nutritious food as essential to life, we are

3. GI OSS I **DAG** VÅRT DAGLIGE BRØD

(8) "For det skapte venter med lengsel på at Guds barn skal åpenbares i herlighet" (Rom 8,19).

Når mennesker forvandles gjennom evangeliet, trekker skaperverket et lettelsens sukk, og fellesskapene blomstrer. Der evangeliet slår rot, kommer det skaperverket til gode.

(9) Vi løfter fram mange spørsmål som har stor relevans i dag, i likhet med mange ganger tidligere:

- Matrettferdighet: Vi anerkjenner at riktig og nærende mat er vesentlig for å leve, og

painfully aware that while large portions of the world population are impoverished and hungry, in other instances forty percent of food gets thrown away uneaten. This denies the fact that food is precious. The answer is not to fill empty bowls with cheap charity, but rather with the costly pursuit of justice for the sake of this and future generations. Direct support of the hungry and marginalized has to be combined with development and education. Our work has to empower people to fend for their own rights and live in dignity.

- Climate change: We are aware that the window of opportunity for the reduction of greenhouse gas is shrinking. We realize that those who are most to blame often feel the least affected. As one consequence of this global crisis, some indigenous people are at risk of losing their ancestral land and culture.
- HIV and AIDS: We recognize that the body of Christ is infected and affected; the church is both part of the problem and part of the solution. The churches' silence or ill-advised recommendations have contributed to the ongoing spread of the pandemic. At the same time, churches are instrumental in providing information and education that result in effective prevention.
- We recognize that in today's world migration and issues connected with it are increasingly posing a challenge to social cohesion and political systems.

(10) We acknowledge the large amount of work that has been done in some of these areas. We anticipate a time when we no longer need to speak about such issues each day.

derfor er vi smertelig klar over at mens store deler av verdens befolkning er fattige og sultne, blir i andre sammenhenger førti prosent av maten kastet uten å bli spist. Dette benekter det faktum at mat er dyrebar. Svaret er ikke å fylle tomme skåler med billig veldedighet, men heller med den kostbare kampen for rettferdighet til beste for denne og kommende generasjoner. Direkte støtte til de sultende og marginaliserte må kombineres med utvikling og utdanning. Vårt arbeid må gjøre mennesker i stand til å kjempe for sine egne rettigheter og leve i verdighet.

- Klimaendringer: Vi er klar over at mulighetene for å redusere drivhusgasser blir stadig mindre. Vi ser at de som kan klandres mest, ofte føler seg minst berørt. En av konsekvensene av denne globale krisen er at noen urbefolkninger risikerer å miste det landet og den kulturen de har arvet.
- Hiv og aids: Vi erkjenner at Kristi legeme er infisert og berørt; kirken er både del av problemet og del av løsningen. Kirkenes taushet eller ukloke anbefalinger har bidratt til den pågående spredning av pandemien. På samme tid er kirkene viktige redskaper til å gi informasjon og utdanning som fører til effektiv prevensjon.
- Vi erkjenner at i dagens verden skaper migrasjon og spørsmål som henger sammen med det, i økende grad en utfordring til samfunnsmessige sammenhenger og politiske systemer.

(10) Vi anerkjenner det store arbeidet som har vært gjort på noen av disse områdene. Vi ser fram til en tid der vi ikke lenger behøver å snakke om slike spørsmål hver dag.

- Food justice: We refer to the resolutions and actions of this Assembly.
 - As we are only beginning to understand the extent of the issue, our first priority should be to educate ourselves about the dynamics of food production and distribution in a globalized world.
 - We ask the member churches to be actively involved in diaconal work with those suffering from food injustice and support the work of the LWF Department for World Service.
- Climate change: We refer to the resolutions and actions of this Assembly.
- HIV and AIDS: The rate of infection continues to exceed the rate of increased access to treatment. Hence the following actions are all of paramount importance.
 - Churches are asked to maintain the awareness of the disease, counteracting stigma and marginalization and ensuring the inclusion in church and society of those infected.
 - Prevention, treatment and care must be given equal priority. We call on all churches to consider how best to act on prevention of HIV transmission in their specific contexts.
 - Political commitment to achieve universal access to treatment is waning. We call on all governments to fulfill the promises they have made in this regard. This will enable people with HIV to live full and productive lives for the benefit of society.
- The churches are invited to pursue their commitment to welcoming migrants who have emigrated for political, economic or climatic reasons.
- Matsikkerhet: Vi viser til resolusjonene og handlingene fra denne forsamlingen.
 - Fordi vi bare er i starten av å forstå omfanget av spørsmålet, bør vår første prioritet være å skaffe oss selv mer kunnskap om dynamikken i matproduksjon og distribusjon i en globalisert verden.
 - Vi ber medlemskirkene om å involvere seg aktivt i diakonalt arbeid for dem som lider av urettferdighet når det gjelder mat, og om å støtte arbeidet i LVFs avdeling for World Service.
- Klimaendring: Vi viser til resolusjonene og handlingene fra denne forsamlingen.
- Hiv og aids: Tallet på de som er smittet, fortsetter å øke mer enn tilgangen til behandling. Derfor er de følgende handlinger av stor betydning:
 - Kirkene bes om fortsatt av å være oppmerksomme på sykdommen, om å motvirke stigmatisering og marginalisering og om å sørge for å inkludere dem som er smittet i kirke og samfunn.
 - Forebygging, behandling og omsorg må få samme prioritet. Vi kaller alle kirker til å tenke gjennom hvordan de best kan handle for å forebygge overføring av hiv i sin spesielle kontekst.
 - Det politiske engasjementet for å oppnå universell adgang til behandling er synkende. Vi kaller alle regjeringer til å innfri de løftene de har gjort i denne saken. Dette vil gjøre folk med hiv i stand til å leve fullverdige og produktive liv til beste for samfunnet.
- Kirkene inviteres til å føre videre sitt engasjement for å ønske velkommen innvandrere som har utvandret av politiske, økonomiske eller klimamessige grunner.

4. GIVE US TODAY OUR **DAILY** BREAD

(11) The world we live in is God's ongoing creation of which we as creatures are a part. For our living, we rely on basic gifts that we cannot produce such as the atmosphere, fertile soil and clear water. We are creative creatures, capable of developing skills and inventing technology to improve our lives as well as to jeopardize them.

(12) Jesus says, "I have come that you might have life in abundance" (Jn 10:10). As Christians we are called to be good stewards of God's creation and to share its gifts equitably. However, we have been polluting, exploiting and destroying God's creation, therefore decreasing biodiversity and causing the basic necessities of life to deteriorate.

(13) We are acutely aware of the environmental, social and economic unsustainability of many current patterns of behavior and practices in our global village. Our context today fails to provide a balance between these three pillars of sustainability. The ongoing global financial and economic crisis has shown us serious concerns regarding the unconstrained accumulation of wealth of the few at the expense of the many.

(14) Illegitimate debts, incurred by unscrupulous lenders and borrowers, have plunged countries into deep financial crises, which are a major cause of hardship in affected societies.

(15) Greed is a sin that contributes to current unsustainable practices and systems, and therefore must be confronted. It also fuels the injustice between rich and poor; between developed and developing countries and communities. We as Christians and churches repent of our complicity in this greed-driven culture.

4. GI OSS I DAG VÅRT **DAGLIGE** BRØD

(11) Den verden vi lever i, er Guds fortsatte skaperverk som vi som skapninger er en del av. For å kunne leve, er vi avhengige av grunnleggende gaver som vi ikke selv kan produsere, slik som atmosfæren, fruktbar jord og rent vann. Vi er kreative skapninger, i stand til å utvikle evner og finne opp teknologier som kan forbedre våre liv, men også føre til at livet blir truet.

(12) Jesus sier: "Jeg er kommet for at dere skal ha liv og overflod" (Joh 10,10). Som kristne er vi kalt til å være gode forvaltere av Guds skaperverk og til å dele skaperverkets gaver likt. Men vi har forurenset, utbyttet og ødelagt Guds skaperverk, slik at det biologiske mangfold er redusert, og det har blitt mindre av de grunnleggende livsnødvendigheter.

(13) Vi er svært oppmerksomme på den manglende miljømessige, sosiale og økonomiske bærekraft i mange av vår tids atferdsmønstre og praksiser i vår globale landsby. Vår kontekst i dag klarer ikke å balansere mellom disse tre søylene for bærekraft. Den globale finansielle og økonomiske krisen som nå pågår, har vist oss alvorlig i den ubegrensede opphopning av verdier hos et fåtall på bekostning av de mange.

(14) Illegitim gjeld som har kommet i stand gjennom skruppelløse lånere og låntakere, har ført land inn i dyp finansiell krise, og dette er en avgjørende grunn til vanskelige forhold i de berørte samfunn.

(15) Grådighet er en synd som bidrar til at dagens praksis og systemer er lite bærekraftige, og derfor må den bli utfordret. Den fremmer også urettferdigheten mellom rike og fattige, og mellom de land og samfunn som er utviklede, og de som er under utvikling. Som kristne og kirker gjør vi bot for vår delaktighet i denne grådighetskulturen.

Commitments and actions

(16) Through our repentance and the forgiveness promised to us by God, as well as our daily rebirth in our baptism, we are strengthened to work for the renewal and rebirth of creation. Therefore we commit to promoting alternatives to prevailing economic systems so that God's gifts may be distributed in a more sustainable and just manner. In accordance with the resolutions of the LWF assembly we call on LWF and all member churches to give attention to concrete actions such as:

- consistent ethical investment policy and practice
- purchasing policy that is responsible ecologically and socially
- carbon dioxide neutral event management
- ecologically sound means of transportation
- sustainable practice in the ownership and use of land and buildings
- good and transparent governance
- sustainable management practices.

(17) Furthermore we call upon the LWF and its member churches to

- advocate for the cancellation of illegitimate debts
- promote sustainable development
- raise awareness on environmental issues.

(18) We look to a future where all share in the daily bread.

Forpliktelser og handlinger

(16) Gjennom vår bot og den tilgivelse som er lovet oss av Gud, og i vår daglige gjenfødelse i vår dåp, blir vi styrket til å arbeide for fornyelsen og gjenfødselen av skaperverket. Derfor forplikter vi oss til å fremme alternativer til de herskende økonomiske systemer, slik at Guds gaver kan fordeles på en mer bærekraftig og rettferdig måte. I samsvar med resolusjonene fra LVFs generalforsamling oppfordrer vi LVF og alle medlemskirker til å gi oppmerksomhet til konkrete handlinger som:

- en konsekvent holdning og praksis med hensyn til etiske investeringer
- en innkjøpspolitikk som er økologisk og samfunnsmessig ansvarlig
- arrangementer som er CO2-nøytrale
- økologisk sunne transportmidler
- bærekraftig praksis i eierskap og bruk av jord og bygninger
- godt og transparent lederskap
- bærekraftige forretningsvirksomheter

(17) Videre oppfordrer vi LVF og medlemskirkene til å

- ta til orde for sletting av illegitim gjeld
- fremme bærekraftig utvikling
- skape økt bevissthet om miljøspørsmål

(18) Vi ser fram mot en framtid der alle får del i det daglige brød.

5. GIVE US TODAY OUR DAILY **BREAD**

(19) Give us today our daily bread. *“What does this mean?... Daily bread includes everything that has to do with the support and needs of the body, such as food, drink, clothing, shoes, house, home, land, animals, money, goods, a devout husband or wife, devout children, devout workers, devout and faithful rulers, good government, good weather, peace, health, self control, good reputation, good friends, faithful neighbors, and the like”* (Luther’s *Small Catechism*).

(20) The sacramental sharing of bread and wine obliges us to care for the daily bread of our societies (1 Corinthians 11:17-34). As a communion of small and large churches, we recognize that we fulfill the obligation of feeding the world physically and spiritually in various ways, for instance through preaching the gospel, education and capacity building, social and political diakonia, advocacy, and effective communication

(21) In an increasingly multicultural world, the need for dialogue and working together (diapraxis) grows more urgent daily. The fruits that are harvested from ecumenical and interfaith dialogue and diapraxis depend on the depth of knowledge and immersion in our own tradition. Being well grounded in our faith tradition enables us to be open, receptive, and hospitable to others.

(22) We acknowledge that the climate crisis and issues of sustainability make dialogue and diapraxis between people of different faith traditions essential and may provide an impulse towards greater mutual understanding. This comes to expression in common advocacy and action.

(23) We expect the LWF and its member churches to speak up loudly and prophetically.

5. GI OSS I DAG VÅRT DAGLIGE **BRØD**

(19) Gi oss i dag vårt daglige brød. *“Hva betyr dette?... Daglig brød inkluderer alt som har å gjøre med kroppslig støtte og behov, slik som mat, drikke, klær, sko, hus, hjem, land, dyr, penger, gods, en hengiven mann eller hustru, hengivne barn, hengivne arbeidere, hengivne og trofaste ledere, et godt styre, godt vær, fred, helse, selvkontroll, godt rykte, gode venner, trofaste naboer, og lignende”* (etter Luthers *Lille katekisme*).

(20) Den sakramentale deling av brød og vin forplikter oss til å ha omsorg for det daglige brød i våre samfunn (1 Kor 11,17-34). Som et fellesskap av store og små kirker erkjenner vi at vi innfrir forpliktelsen til å gi verden fysisk og åndelig føde på ulike måter, for eksempel ved å forkynne evangeliet, gi utdanning og bygge opp evner, ved diakoni, ved å stå opp for dem som trenger et talerør og ved effektiv kommunikasjon

(21) I en verden som blir stadig mer flerkulturell, blir behovet for dialog og samarbeid (diapraxis) mer påtrengende for hver dag. De frukter som høstes gjennom dialog og diapraxis, både økumenisk og på tvers av tro og religion, er avhengige av hvor dypt vi kjenner og har trent inn i vår egen tradisjon. Å være godt rotfestet i vår egen trostradisjon gjør oss i stand til å være åpne, mottakelige og gjestfrie mot andre.

(22) Vi erkjenner at klimakrisen og spørsmål om bærekraft gjør dialog og diapraxis mellom mennesker fra forskjellige trostradisjoner viktig, og at dette kan bidra med en impuls i retning av større gjensidig forståelse. Dette kommer til uttrykk i felles opptreden og handling.

(23) Vi forventer at LWF og medlemskirkene taler høyt og profetisk.

(24) Going out with this message, trusting the Triune God, we proclaim:

*As we face rising waters, hunger, and displacement,
God suffers with us.*

*As we mourn the distress and wounds of God's creation,
God weeps with us.*

*As we struggle for justice,
God struggles with us.*

*As we expose and challenge climate injustice,
God empowers us. 1)*

*As we are troubled by divisions in and between our churches,
God challenges us to become what we already are in our baptism.*

*As we, in the light of the gospel, discover the reforming power of diversity and tension,
God inspires us to repentance, reconciliation, and renewal.*

*As we dare to face the challenges of giving and receiving, of sharing,
God creates God's people into newness.*

(24) Når vi går ut med dette budskapet i tillit til den treenige Gud, proklamerer vi:

*Vi står ansikt til ansikt med havstigning, sult og flyktningstrømmer,
Gud lider med oss!*

*Vi erkjenner med sorg Skaperverkets sukk og pine,
Gud gråter med oss!*

*Vi kjemper for rettferd,
Gud kjemper sammen med oss.*

*Vi blottstilles og utfordres av klima-urettferdigheten,
Gud myndiggjør oss! ⁵*

*Vi strever med splittelse i og mellom våre kirker,
Gud utfordrer oss til å være hva vi allerede er i dåpen.*

I lys av evangeliet oppdager vi den forvandlende kraft i vårt mangfold.

Gud tilskynder oss til anger, forsoning og fornyelse.

Vi ser tydelig utfordringene ved å gi, motta og dele,

Gud skaper fornyelse i sitt folk.

⁵ Fra "God, Creation and Climate Change", p.129. George Zachariah, India, 2009.

D: PAPIRLØSE INNVANDRERE – NORGES DALITER?⁶

Sven Thore Kloster (rådgiver Mellomkirkelig råd).

Norge har fått en papirløs underklasse av mennesker som har levd i landet i opptil 17 år uten rettigheter, og ofte under svært kummerlige forhold. De gis verken menneskerettigheter, rettssikkerhet eller beskyttelse. De lever midt iblant oss, vasker kontorene våre og serverer oss på restauranter, men de overses og regnes ikke med. Har vi fått våre egne daliter?

Hvem er de?

Papirløse innvandrere er en svært sammensatt gruppe, men det som samler dem, er at de er innvandrere som lever i Norge på irregulært vis. Det dreier seg som regel om mennesker som har fått avslag på sine søknader om opphold, og som av ulike årsaker ikke har returnert til hjemlandet sitt. Noen har ikke forlatt Norge fordi de frykter forfølgelse i sitt hjemland, andre fordi det er praktisk umulig (de har ikke identitetspapirer, eller deres hjemland nekter å ta imot dem), og atter andre fordi de håper på et bedre liv i Norge.

De fleste papirløse i Norge kommer fra verdens mest urolige områder, hvor det er en svært ustabil sikkerhetssituasjon. Det dreier seg om land som er eller nylig har vært i krigslignende tilstander/borgerkrig, og land hvor menneskerettighetene i svært liten grad blir respektert. Eksempler på slike land er Iran, Etiopia, Eritrea, Irak, Sri Lanka, Afghanistan, Somalia, DR Kongo og Tsjetsjenia, i tillegg til palestinere fra ulike områder. Dette er de samme landene som Politiets utlendingsenhet oppgir at det er vanskeligst å tvangsreturnere asylsøkere til, fordi landene i stor grad nekter å ta imot dem.

De papirløse innvandrerne oppholder seg juridisk sett ulovlig i Norge, og det er derfor vanskelig å vite hvor mange de er. Beregninger gjort av Utlendingsdirektoratet tilsier at det er om lag 18.000 papirløse som oppholder seg her. Av disse anslås det at mellom 1500-3000 har levd ulovlig i landet i mer enn 5 år, noen så lenge som opp til 17 år.

Hvordan lever de?

Livsforholdene til papirløse varierer betraktelig. Det de har til felles, er at de gis få grunnleggende rettigheter i det norske samfunnet. De har for eksempel ikke rett på helsetilbud utover det som er helt akutt. De gis ingen arbeidstillatelse, ingen rettssikkerhet og ingen beskyttelse av staten eller storsamfunnet. I stedet er de avhengige av beskyttelse fra andre mennesker, noe som i mange tilfeller fører til grov utnyttelse, særlig på arbeidsmarkedet, boligmarkedet eller seksuelt.

Noen papirløse har levd i asylmottak i årevis, enkelte i over ti år. Enkelte har etablert en mer eller mindre selvstendige tilværelse med egen hybel og livnærer seg på et nokså kurant nivå, som regel

⁶ **Dalit** er betegnelsen de omkring 167 millioner menneskene som i det indiske kastesystemet er stemplet som «urene», «kasteløse», eller «urørbare». *Daliter* betyr «de undertrykte».

Identiteten som dalit i det indiske samfunnet og kampen for verdighet og grunnleggende rettigheter, er formet av dalitenes tusenårige historie med ydmykkelser, undertrykkelse og eksklusjon. Daliter har ikke samme tilgang til utdanning og helsetjenester, de diskrimineres i sosiale og religiøse sammenhenger, og ekskluderes fra store deler av arbeidslivet.

ved hjelp av svart arbeid. Andre overlever gjennom grov utnyttning på arbeidsmarkedet, med lønn ned til 20 kroner timen og med kummerlige boforhold på arbeidsstedet sammen med flere andre. Noen overlever enten ved åpen prostitusjon, eller ved å bo hos noen som forventer seksuelle gjenytelser. Andre igjen er rett og slett hjemløse – de tilbringer det meste av tiden utendørs, eventuelt hos bekjente i perioder. Mange av disse har panting av flasker som primær næringsvei.

For alle personene er tilværelsen preget av ekstrem usikkerhet og uforutsigbarhet, og for alt for mange av stor sosial nød. Kirkens Bymisjon og Røde Kors opprettet i 2009 et helsesenter i Oslo for å yte papirløse hjelp, siden de ikke har krav på alminnelige helsetjenester. Disse organisasjonene erfarer at en høy andel av de papirløse lever med varige og alvorlige helseproblemer av både fysisk og psykisk art. Ikke minst er den psykiske slitasjen enorm. Helsesenteret har rapportert om at et stort antall papirløse innvandrere lider av posttraumatisk stress som følge av krigsopplevelser, voldtekt, rasistisk motivert vold på reisen til Norge og suicidalitet.

Barna

En spesielt sårbar gruppe er de papirløse barna. Stadig flere barn vokser opp i Norge som papirløse. De kan ikke tvangsreturneres, og foreldrene opplever faren ved retur så dramatisk at de velger å bli værende i Norge til tross for den vanskelige livssituasjonen. Barna er uskyldige – de har ikke valgt sin skjebne. De blir ofre for foreldrenes vurderinger og valg og for myndighetenes politikk. De står igjen uten rettigheter, uten muligheter og med dramatisk reduserte fremtidsutsikter.

Kan et menneske være ulovlig?

Den norske kirke kan ikke godta en varig papirløs underklasse i Norge som består av mennesker som lever tilnærmet uten rettigheter på ubestemt tid. Spesielt alvorlig er det at denne situasjonen rammer barn. Kirken har i mange år engasjert seg for de papirløses situasjon. Det kristne menneskesynet innebærer en vektlegging av alle menneskers grunnleggende rettigheter og likeverd uavhengig av legal status. Måten samfunnet møter papirløse innvandrere på, er derfor en viktig test på om vi klarer å ta det kristne menneskesynet på alvor i praksis.

Kirkemøtesaken "KM 6/05: Norsk asyl- og flyktningpolitikk" omhandlet blant annet papirløse og ureturnerbare situasjon, og Kirkemøtet ba om at det må jobbes mer for at denne gruppen mennesker skal få innfridd grunnleggende menneskerettigheter mens de er i Norge. Mellomkirkelig råd uttalte i februar 2008 følgende:

Mellomkirkelig råd for Den norske kirke vil i møte med de flyktninge- og asylpolitiske utfordringene holde fram det kristne menneskesynet og vektlegge alle menneskers rettigheter og likeverd uavhengig av legal status. Mellomkirkelig råd mener at grunnleggende behov og rettigheter til ureturnerbare innvandrere, som retten til helse, arbeid og verdig liv, må ivaretas bedre i norsk lovgivning. Den norske kirke er en viktig aktør i lokalsamfunnet, og Mellomkirkelig råd oppfordrer menighetene til å finne måter å møte og inkludere sårbare flyktning- og asylgrupper på i sine fellesskap.

Siden 2008 har Mellomkirkelig råd deltatt i kampanjen "Ingen mennesker er ulovlige" sammen med en rekke andre organisasjoner. Kravene i kampanjen går blant annet ut på at regjeringen må utarbeide bestemmelser som tydeliggjør at barns beste har forrang foran innvandringspolitiske

hensyn, og at barn som har levd i Norge i lang tid (eksempelvis fire år regnet fra ankomst) skal gis oppholdstillatelse sammen med medfølgende familie.

I tillegg må det kreves at regjeringen utarbeider en bestemmelse som sikrer at det blir satt en grense for hvor mange år mennesker i Norge kan være ulovlige, uansett alder. Det handler ikke om et generelt amnesti for irregulære innvandrere, men en humanitær løsning for de papirløse som har levd aller lengst i en fastlåst, humanitært vanskelig og menneskerettslig problematisk situasjon.

Til refleksjon i menighetene:

Hvordan vil din lokale menighet følge opp utfordringen fra Mellomkirkelig råd
– se ovenfor:

Den norske kirke er en viktig aktør i lokalsamfunnet, og Mellomkirkelig råd oppfordrer menighetene til å finne måter å møte og inkludere sårbare flyktning- og asylgrupper på i sine fellesskap.

E: MENNESKERETTIGHETER, HIV og AIDS

Arne Backer Grønningsæter (forsker FAFO)

Helt siden hiv-epidemien startet på begynnelsen av 80-tallet har menneskerettighetsspørsmålene stått høyt på dagsordenen.

Stigma

Edwin Cameron er hiv-positiv og dommer i den sørafrikanske konstitusjonsdomstolen. I en selvbiografisk bok om å leve med hiv forteller han om hvordan gartneren hans døde av aids fordi han ikke ville fortelle noen om sin hiv-status. Denne typen hverdagsfortellinger er det mange av rundt om i verden. Også i Norge ser vi at noen hiv-positive blir diagnostisert senere enn godt er, fordi det er vanskelig å innrømme både for seg selv og andre at en er smittet. Konklusjonen til Edwin Cameron er at stigma dreper. Han knytter dette sterkt sammen med menneskerettigheter. Juristen Cameron er en av frontfigurene i den internasjonale kampen mot kriminalisering av hiv-smitte. Han knytter stigma tett opp til lovgivning og menneskerettigheter og mener at et åpent samfunn er viktig både for å kunne drive med godt forebyggende arbeid og for å kunne bekjempe stigma.

Forskning om hiv-positives levekår i Norge viser at på tross av tilgang på medisiner og medisinsk behandling er fortsatt problemene knyttet til stigma store. De psykososiale utfordringene fra hiv-epidemien ser ikke ut til å gå tilbake i takt med medisnutviklingen.

Lovgivning

Menneskerettigheter handler om internasjonale konvensjoner og internasjonal lovgivning knyttet til anerkjennelsen av den enkeltes sivile, politiske, sosiale og økonomiske rettigheter. I hiv og aids-sammenhengen er en opptatt av den enkeltes rett til et verdig liv, til helsehjelp og til informasjon. En er også opptatt av å forsvare hiv-positives allmenne rettigheter fordi stigmatiseringen kan bidra til at elementære rettigheter trues.

En rekke land i verden har vedtatt lover som på forskjellige måter kriminaliserer det å ha hiv eller det å utsette noen for smitterisiko. Også i Norge er det en slik paragraf i Straffelovens § 155. Denne paragrafen er allmenn, men har hittil bare vært brukt overfor hiv-positive. Paragrafen er svært kontroversiell. Internasjonalt har begrunnelsen for å vedta slike lover ofte vært å beskytte utsatte grupper, ikke minst kvinner, mot smitte. I virkeligheten fungerer disse lovene stikk motsatt. Om man ønsker å bruke lovverket for å beskytte utsatte grupper, er det mer effektivt å vedta lover som myndiggjør disse gruppene.

Diskriminering er et hinder for å kunne beskytte seg mot smitte. Eksempelvis er det nødvendig at kvinner har makt over sin egen seksualitet, det gjelder om de er gifte eller ugifte. Dette er ikke en selvfølge. Det samme resonnementet kan brukes når det gjelder homofile og transpersoner. Hvordan behandler vi grupper som er svært marginaliserte, for eksempel prostituerte rett til beskyttelse? Mange land har vedtatt reiserestriksjoner for personer som lever med hiv. Hiv-positives interesseorganisasjoner har hatt disse restriksjonene høyt på dagsordenen i mange år. Denne typen restriksjoner er meningsløse, de har ingen funksjon bortsett fra å gjøre livet vanskelig for personer med hiv. USA har hatt forbud mot innreise for hivpositive inntil nylig. Nå er restriksjonene for visum og innreise til USA faktisk endret.

Fengsler er en risikoarena både når det gjelder smitte via sex og via urene sprøyter. Får innsatte mulighet til tilstrekkelig beskyttelse?

Internasjonalt er sjansene for å bli smittet med hiv 15 ganger større for en bostedsløs enn for en person som har et sted å bo. Muligheten for ikke å klare å gjennomføre en medisinsk behandling som holder viruset i sjakk, øker dramatisk hvis du er fattig eller bostedsløs. Dette har å gjøre med at det er vanskelig å gjennomføre medisinsregimet hvis det ikke er en grad av stabilitet i livet. Tilgang på god og tilstrekkelig ernæring er viktig for å unngå mange bivirkninger av antivirale medisiner.

Kunnskap og informasjon

Kunnskap om og mulighet til å beskytte seg kan også sees på som en menneskerettighet. I så fall handler menneskerettighetene også om retten til informasjon. Er informasjonen om hiv og aids god nok, og når den ut til dem som trenger den?

Det er med andre ord tydelig at kampen for menneskerettigheter og mot stigma er grunnleggende i arbeidet mot hiv og aids på mange plan. På den *internasjonale aidskonferansen i Wien i juli 2010* var dette et av de viktigste budskapene. Det er en nøye sammenheng mellom menneskerettighetene til hiv-positive og til utsatte grupper på den ene siden og vår evne til å forebygge, behandle og vise omsorg på den andre. Uten menneskerettigheter er det ikke nok med god virologisk eller medisinsk forskning. Ettersom kunnskapen om sykdom og utviklingen av medisiner er blitt bedre, har dette blitt stadig tydeligere. Vi vet hva vi skal gjøre, men får det ikke til nettopp fordi stigmatiseringen er et stort hinder.

Kirkens rolle

Kirkene har på mange måter spilt en tvetydig rolle. På den ene siden har mange kirker engasjert seg sterkt både i forebyggende arbeid og i arbeid med omsorg for dem som er rammet. Dette engasjementet kom for eksempel klart til syne på Det lutherske verdensforbunds generalforsamling i Stuttgart juli 2010. Hiv og aids var et sentralt tema både i bibelstudiene og på møtets dagsorden. Men vi kommer ikke unna at mange kirker også har bidratt til stigma gjennom marginalisering av utsatte grupper og dårlig evne til å håndtere spørsmål om seksualitet. Kirkene kan på den måten bli både et problem og en ressurs i det internasjonale arbeidet med menneskerettigheter for hiv-positive.

Hiv som menneskerettighetsutfordring er derfor både politisk og personlig. Hiv-epidemien utfordrer oss til nytenkning. Vi må la oss utfordre av spørsmålet om hva vi som kirke, og som aktive i en kirkelig sammenheng, kan gjøre for å bedre menneskerettighetssituasjonen for hiv-positive.

Til refleksjon i menighetene:

Hvordan vil din lokale menighet ta opp utfordringen om å "bedre menneskerettighetssituasjonen for hiv-positive"?

Hvordan kan arbeid med menneskerettigheter bli et sentralt spørsmål i kirkens diakonale arbeid? – jf. Plan for diakoni i Den norske kirke:

Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.

F: GUDSTJENESTEOPPLEGG

Menneskerettighetssøndagen 2010 / 2011

Gudstjenesteopplegg

- lagt opp etter gudstjenestereformens forslag til

ORDNING FOR HOVEDGUDSTJENESTEN / TEMAGUDSTJENESTE

Innledning

Opplegget kan brukes, helt eller delvis, på menneskerettighetssøndagen, 2. søndag i advent, eller på annen gudstjeneste i tilknytning til Menneskerettighetsdagen 10. desember.

De foreslåtte bibeltekstene i dette opplegget er fra gjeldende tekstbok 1. rekke) for 2. søndag i advent 2010, og fra forslag til ny tekstbok (1. rekke) for 2. søndag i advent 2111.

Det er ikke foreslått salmer i opplegget. De liturgiske melodier som er satt inn, kan byttes ut med andre som man heller ønsker å benytte.

Opplegget er lagt opp som hovedgudstjeneste / temagudstjeneste ut fra gudstjenestereformens forslag til ordning for hovedgudstjeneste. Her står det i rubrikken for temagudstjeneste: *Temaet bør sette sitt preg på hele gudstjenesten: Salmevalg, samlingsbønn, tekstlesninger, preken, forbønn, offerformål, eventuelle symbolhandlinger, spesielle innslag som drama, dans, musikk mv.*

Gudstjenesten legges i størst mulig grad opp og gjennomføres i samarbeid med grupper og organisasjoner som har et særlig engasjement i forhold til det aktuelle tema.

Når det er nattverd, benyttes en av de godkjente nattverdordningene. Om ordningen for nattverd tilpasses en bestemt gudstjeneste, kan "Nattverdordning for særlige anledninger benyttes", med de muligheter som her gis til å tilpasse ordningen gudstjenestenes anledning og tema.

Tekstene satt inn under 3. Inngangsord (veksellesning), 11. Preken (vitnesbyrd fra en afrikansk kvinne), 14. Syndsbekjennelse (Kall til bekjennelse), 15. Forbønn, 19. Måltidets avslutning (takkebønn), samt vedlegget (Menneskerettigheter og Bibelen) er hentet fra:

Lutheran World Information (LWF), "Give us This Day our Human Rights" – liturgisk materiale utarbeidet av medarbeidere i Det lutherske verdensforbund til menneskerettighetsdagen 2008.

L = Liturg

ML = medliturg (tekstleser, bønneleser, forsanger, nattverdmedhjelper mv.)

Nattverdsfeiring på LVFs generalforsamling 2010. Foto: LVF

I. SAMLING

1. FORBEREDELSE

Det kan legges til rette for at kirkerommet er åpent en stund før gudstjenesten, med anledning til å tenne lys, sitte i stillhet, i ettertanke og bønn. Der hvor det finnes lysglobe, skal Kristuslyset være tent.

Klokkeringing

- uten de avsluttende tre slag.

Her kan følge kortfattet

Informasjon om dagens gudstjeneste

ML/L kan kort omtale dagens særpreg

Informasjonen avsluttes med:

"La oss være stille for Gud"

eller en annen formulering som innstiller menigheten til å være sammen for Guds ansikt.

Kort stillhet

Tre klokkeslag

2. INNGANGSSALME

Det kan være en prosesjon under preludiet/forspillet og/eller inngangssalmen.

Hvis brød og vin ikke er satt fram på et eget sidebord eller på alteret før gudstjenesten, bæres dette inn i prosesjonen og settes på sidebordet eller på alteret.

Menigheten står under prosesjon og inngangssalme.

3. INNGANGSORD

L: Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far og Herren Jesus Kristus.

M: **Amen.**

ML: Den som er hard mot en stakkar, håner hans skaper, den som er mild mot de fattige, ærer Gud (*Ordsp 14,31*).

A: **Livets Gud, kom og la rettferdigheten skje fyllest. Priset være ditt navn.**

ML: Han reiser de ringe opp av støvet og løfter de fattige fra asken. Han lar dem sitte sammen med stormenn, med høvdingene i sitt folk (*Sal 113, 7-8*).

A: **Fredsfyrste, kom og løft opp de som ligger nede, og la deres verdighet lyse.**

ML: Lukk opp din munn for dem som er tause, tal saken for dem som holder på å gå til grunne. Lukk munnen opp og døm rettferdig, la arme og fattige få sin rett! (*Ordsp 31, 8-9*).

A: **Hellige Ånd, kom og gi oss mot til å tale for rettighetene til de fattige og nødlidende.**

4. SAMLINGSBØNN

ML: La oss be.

A: **Gud, du er midt iblant oss.**

Du omgir oss på alle sider.

Hold oss i din hånd. Amen.

5. BØNNEROP KYRIE

Ky - ri - e e - lei - son. Ky - ri - e e - ...
Ky - ri - e.
(Hum.)

lei - son. Ky - ri - e e - lei - son. Ky - ri - e.
Ky - ri - e.

Ky - ri - e e - lei - son. e, Ky - ri - e e - lei - son.
son.

M: Dinah Reindorf, Ghana (S97 156)

Kan synges tre ganger:

1. Kyrie eleison...
2. Kriste eleison
3. Kyrie eleison

6. LOVSANG GLORIA

L / ML: Ære være Gud i det høyeste

M: **og fred på jorden blant mennesker som har Guds velbehag.**

Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg. Amen.

II. ORDET

Menigheten sitter under de to første lesningene.

På denne gudstjenesten kan Ordets del eventuelt strammes inn ved at første eller andre lesning utelates.

7. FØRSTE LESNING

- fra Det gamle testamentet.

L/ML: La oss høre Herrens ord.

ML: Det står skrevet hos/i ...”

Mal 3,17-4,2 (2. søndag i advent 2010)

Jes 65,17-19 (2. søndag i adv 2011)

Lesningen avsluttes med: Slik lyder Herrens ord.

8. BIBELSK SALME / SALME

Det kan synges en bibelsk salme, en annen salme eller være kort stillhet mellom lesningene.

9. ANDRE LESNING

- fra Det nye testamentet utenom evangeliene.

ML: Det står skrevet hos/i...”

Rom 15, 4-7 (2. søndag i advent 2010)

1 Kor 15,50-57 (2. søn i advent 2011)

Lesningen avsluttes med: Slik lyder Herrens ord.

10. EVANGELIUM

Halleluja / Salme

Menigheten reiser seg. Evangelielesningen innledes og avsluttes med et hallelujavers:

Simei Monteiro: Brazil

Baiao $\text{♩} = 100$
 D G D C D C D 1 D 2
 A - le - lu - ia, A - le - lu - ia, A - le - lu - ia, ia.

© 1990 Simei Monteiro, Rua do Sacramento 230, Rudge Ramos CEP 09735-460, São Bernardo do Campo SP, Brasil.

Evangelieprosesjon kan benyttes.

Menigheten blir stående under lesningen.

L/ML: "Det står skrevet i evangeliet etter...

Luk 12, 35-40 (2 søndag i advent 2010)

Luk 21, 27-36 (2 søndag i advent 2011)

Lesningen avsluttes med: Slik lyder det hellige evangelium.

11. PREKEN

- Se vedlegg: "Menneskerettigheter og Bibelen". Kan benyttes til forberedelse av prekenen.

Prekenen kan innledes med et "vitnesbyrd" fra en afrikansk kvinne.

Teksten kan leses vers for vers vekselvis av to kvinner.

Salme 86 i dag: Hør meg – kvinnen fra Sentral-Afrika

1 Vend øret til, Herre, og svar meg, jeg som er en kvinne fra Sentral-Afrika, for jeg er hjelpeløs og fattig.

2 Bevar mitt liv, for jeg er utstøtt i samfunnet. Du er min Gud; frels din datter som stoler på deg.

3 Vær nådig mot meg, Herre, for jeg roper hele dagen til deg.

4 Gjør din datter inderlig glad! Herre, jeg løfter min sjel til deg.

5 For du er god mot alle medlemmer i samfunnet; du er rik på miskunn mot alle som påkaller deg.

6 Herre, vend øret til min bønn, lytt til meg når jeg trygler og ber!

7 Jeg roper til deg den dagen jeg blir torturert, for du vil bønnhøre meg.

8 Du er Herre og far for både menn og kvinner.

9 Alle som du har skapt, skal komme og bøye seg for deg, Herre.

10 For du er stor og har skapt mennesker som menn og kvinner.

11 Lær vårt samfunn om kvinnes rettigheter.

12 Jeg takker deg, Herre, av hele mitt hjerte, og jeg vil ta del i utviklingen i verden.

13 For din troskap mot meg er stor, du har gjort meg til en medarbeider for menneskeheten.

14 Frekke menn går imot meg, Gud, og de respekterer ikke kvinner.

15 Men du, Herre Gud, er barmhjertig og nådig både mot menn og kvinner.

16 Vend deg til meg, og gi meg kraft fra deg til å forsvare meg selv og hele ditt skaperverks ordning.

17 Gi meg et tegn som varsler godt! La dem som hater meg, se at du ikke hater kvinner; hjelp meg til å arbeide for anerkjennelse av kvinners liv i vårt samfunn.

Antoinette Yindjara Beanzi, Den sentralafrikanske Republik, i boka "Psalmen leben. Frauen aus allen Kontinenten lesen biblische Psalmen neu", Schenefeld 2007. (Salmene lever. Kvinner fra alle kontinenter leser bibelske salmer på nytt).

Prekenen kan avsluttes med lovprisningen:

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var og er og blir én sann Gud fra evighet til evighet.

12. TROSBEKJENNELSE CREDO

Dersom det er dåp i gudstjenesten, kan trosbekjennelsen utelates her.

Eventuelt kan det her synges en trosbekjennessalme.

Menigheten står under trosbekjennelsen.

ML/L: La oss bekjenne vår hellige tro.

**A: Jeg tror på Gud Fader, den allmektige,
himmelens og jordens skaper.**

**Jeg tror på Jesus Kristus,
Guds enbårne Sønn, vår Herre,
som ble unnfanget ved Den Hellige Ånd,
født av jomfru Maria,
pint under Pontius Pilatus,
korsfestet, død og begravet,
før ned til dødsriket,
stod opp fra de døde tredje dag,
før opp til himmelen,
sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd,
skal derfra komme igjen
for å dømme levende og døde.**

**Jeg tror på Den Hellige Ånd,
en hellig, allmenn kirke,
de helliges samfunn,
syndenes forlatelse,
legemets oppstandelse
og det evige liv.
Amen.**

13. SALME

Salmen kan falle bort dersom trosbekjennelsen synges.

III. FORBØNN

14. SYNDSBEKJENNELSE

Kall til bekjennelse

ML: "Så sier Herren, Allhærs Gud: Fell rettfærdige dommer!

Vis godhet og barmhjertighet, enhver mot sin bror!

Dere skal ikke undertrykke enker og farløse, fremmede og nødlidende,

Og ingen av dere skal i sitt hjerte tenke ut ondt mot andre."

Men de nektet å høre, de var stivnakket og gjorde sine ører døve så de skulle slippe å høre. Hjertet gjorde de hardt som flint, så de lot være å høre på loven og de ordene som Herren, Allhærs Gud, hadde sendt ved sin Ånd gjennom de tidligere profeter. (*Sakarja 7, 9-12a*).

Synsbekjennelse

L: La oss ransake oss selv for Guds ansikt.

Kort stillhet

**A: Hellige Gud,
Du har vist oss din gode vilje for livet.
Du har gitt oss én jord
til bolig for alle mennesker.
Vi bekjenner
at vi ved våre holdninger og handlinger
skader det liv du har skapt,
og at vi har gjort deg imot.
Tilgi oss vår synd.
Gi oss visdom og mot
til å gjøre din vilje.**

15. FORBØNN FOR KIRKEN OG VERDEN

Bønnen kan strammes inn ved at to og to bønner leses sammen – og et kort bønneomkved sies eller synges mellom hvert bønneavsnitt. Bønnen kan også kortes ned ved å velge de bønnene som er mest aktuelle. Utform gjerne også egne bønner.

L: Rettferds og barmhjertighets Gud, vi ber for kvinner og menn, barn og unge som lider som følge av krenkelse av menneskerettigheter.

ML: For dem som er fengslet eller blir trakassert for å tale makten imot, ber vi:

A: Gud, hør vår bønn.

ML: For dem som opplever tortur i regi av myndighetene, og for deres familier, ber vi:

A: Gud, hør vår bønn.

ML: For dem som opplever økonomisk utnyttelse og urettferdighet, ber vi:

A: Gud, hør vår bønn.

ML: For migranter, flyktninger og andre som ikke vet hva framtiden vil bringe, ber vi:

A: Gud, hør vår bønn.

L: For dem som ikke har nok å spise eller ikke har rent drikkevann, ber vi:

A: Gud, hør vår bønn.

L: For dem som lider under vold i familie og hjem, og som ikke har mulighet for å komme til orde, ber vi

A: Gud, hør vår bønn.

L: For modige kvinner som våger å si fra, og for modige menn som våger å gå nye veier, ber vi:

A: Gud, hør vår bønn.

L: For kulturelle og religiøse minoriteter og urfolk som kjemper for å bevare sin identitet, ber vi:

A: **Gud, hør vår bønn.**

L: For journalister, jurister og menneskerettighetsaktivister som bringer krenkelser av menneskelige rettigheter frem i offentligheten, ber vi:

A: **Gud, hør vår bønn.**

L: For fagforeninger og andre aktivister innen sivilsamfunnet som arbeider for medbestemmende strukturer i stat og samfunn, ber vi:

A: **Gud, hør vår bønn.**

L: For helsearbeidere og lærere som jobber for de marginaliserte og sårbare, ber vi:

A: **Gud, hør vår bønn.**

L: For religiøse ledere og troende mennesker som reiser seg for de marginaliserte og sårbare, ber vi:

A: **Gud, hør vår bønn.**

L: For politiske ledere som har myndighet til å iverksette og overholde menneskerettighetene, ber vi:

A: **Gud, hør vår bønn.**

IV. NATTVERD

16. FORBEREDELSE AV MÅLTIDET

Salme – menighetens takkoffer

Takkofferet opptas mens salmen synges.

Brød og vin bæres fram og settes på altere, dersom det ikke har skjedd ved gudstjenestens begynnelse.

Brød legges på disken, og vin helles i kalken.

Takkofferet kan bæres fram i tilknytning til denne handlingen.

Om ønskelig kan takkofferet bæres fram før brødet og vinen, og det kan bes en egen bønn for dette.

Når forberedelsen er ferdig, bes denne bønnen:

L: Velsignet er du, Gud. Din er jorden og alt som fyller den. Av ditt eget gir vi deg tilbake. Foren din kirke av alle folkeslag og tungemål. Likesom kornet er blitt ett i brødet og druene i vinen, så gjør oss til ett med hverandre og med Herren Jesus Kristus.

M eller L: **Ta imot oss og våre gaver i Jesu navn. Amen.**

17. TAKKSIGELSE OG BØNN

Hilsen

L: La oss lovprise Gud.

M: Takk og ære tilhører Gud i all evighet.

Hellig (Sanctus) eller en annen lovsang

T/M: Trad – Argentina O: Norsk tekst etter Per Harling (Sverige)

C G7 Am F G7 C

San - to, san - to, san - to. Mi co - ra-zón te a - do - ra! Mi
Hel - lig, hel - lig, hel - lig, mitt hjer - te pri - ser Her-ren! Mitt

F G7 C Am F G7 C

co - ra-zón te sa - be de - cir: ¡San - to e - res Se - ñor!
hjer - te-slag en lov - sang er: Hel - lig er du, Gud.

Nattverdbønn med innstiftelsesordene

L/ ML: Gode Gud, vi takker deg for din herlighet som er utbredt over himmel og jord. Gjennom dåpens vann befridde du oss fra mørkets makt og forente oss med Jesus Kristus, din Sønn. Nå ber vi deg: Send oss din Hellige Ånd, så vi kan få mot til å leve og frimodighet til å tro.

L: Vår Herre, Jesus Kristus, i den natt da han ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det, gav disiplene og sa: Ta imot og spis! Dette er min kropp som gis for dere. Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han kalken etter måltidet, takket, ga dem og sa: Drikk alle av den. Denne kalken er den nye pakt i mitt blod som utøses for dere så syndene blir tilgitt. Gjør dette så ofte som dere drikker det, til minne om meg.

L: Stort er troens mysterium.

A: Deg være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.

Herrens bønn*leses eller synges.***A: Vår Far i himmelen!****La navnet ditt helliges.****La riket ditt komme.****La viljen din skje på jorden slik som i himmelen.****Gi oss i dag vårt daglige brød, og tilgi oss vår skyld, slik også vi tilgir våre skyldnere.****Og la oss ikke komme i fristelse, men frels oss fra det onde.****Før riket er ditt, og makten og æren i evighet. Amen.***eller***A: Fader vår, du som er i himmelen.****La ditt navn holdes hellig.****La ditt rike komme.****La din vilje skje på jorden som i himmelen.****Gi oss i dag vårt daglige brød.****Forlat oss vår skyld, som vi òg forlater våre skyldnere.****Led oss ikke inn i fristelse, men frels oss fra det onde.****Før riket er ditt, og makten og æren i evighet. Amen.****18. NATTVERDMÅLTIDET****Fredshilsen****L: Guds fred være med dere.****M: Guds fred være med deg.***Liturgen eller en medliturg kan deretter føye til:**L/LM: La oss hilse hverandre med et tegn på fred.**Menigheten hilser hverandre med håndtrykk og kan si Guds fred, eller lignende ord.***Brødsbrytelse***Her kan brødet brytes.**Følgende kan sies i tilknytning til brødsbrytelsen:***L: Brødet som vi bryter, gir oss del i Kristi kropp.****Vinen som vi drikker, gir oss del i Kristi blod.**

Du Guds Lam AGNUS DEI*Liturgen kan si, her eller etter Agnus Dei:*

L: Kom, for alt er gjort ferdig.

Agnus Dei fra Palestina – Noter med pianoarr. Syng håp nr. 49

M: Yusuf Khill

Du Guds Lam, som bar ver-dens syn - der, du Guds Lam, mis -
 kunn deg o - ver oss. Du Guds Lam, som bar ver-dens syn - der,
 du Guds Lam, gi oss din fred, gi oss din fred, gi oss din fred.

Utdeling*Under utdelingen kan det synges en eller flere salmer, korsang eller annen egnet musikk.**Utdelingsordene lyder:*

Kristi kropp, gitt for deg.

Kristi blod, utøst for deg.

Etter utdelingen sier liturgen:

L: Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus
 har nå gitt oss sitt hellige legeme og blod
 som han gav til soning for alle våre synder.

M eller L: **Han styrke oss og holde oss oppe i en sann tro til det evige liv.**

L kan tilføye: Fred være med dere.

19. MÅLTIDETS AVSLUTNING**Takkebønn**

L: La oss takke og be.

A: Herre Jesus Kristus, vi takker deg for dine velsignede gaver.**Du er svar på vår bønn og mat for vår hunger.****Vis oss ditt bords dype hemmelighet;****at i deg er det ett brød, ett folk og én verden, nå og til evig tid.**

Kalk og disk dekkes med kalkkledet. Kalk og disk, samt vinkanne og brødeske, kan om ønskelig settes tilbake på sidebordet.

V. SENDELSE

20. SALME

*Menigheten står under salmen og velsignelsen.
Salmen kan flyttes til Postludium/Utgangsprosesjon.*

22. VELSIGNELSEN

L : Ta imot velsignelsen.

L: Velsignelsen fra Gud, vår skaper,
Jesus Kristus, vår befrier,
og Den hellige ånd, vår livgiver,
være med dere alle. ✠

M: **Amen.**

3 x 3 BØNNESLAG

23. UTSENDELSE

ML/L: Salige er de som hungrer og tørster etter rettferdigheten, for de skal mettes. Salige er de som skaper fred, for de skal kalles Guds barn. (Matt 5,6 og 9)
Gå i fred. Tjen livets Gud.

24. POSTLUDIUM / UTGANGSPROSESJON

*Dersom det er utgangsprosesjon, følger menigheten etter prosesjonen.
I stedet for postludium kan det synges en salme mens menigheten går ut.
Etter gudstjenesten kan kirkerommet være åpent en stund, med anledning til stille bønn og ettertanke.*

Vedlegg til gudstjenesteopplegg: **Menneskerettigheter og Bibelen**

David Pfrimmer

(i "Faith and Human Rights. Voices from the Lutheran Communion"; LWF Document 51)

Bibelen tar klart til orde for dem som er politisk eller økonomisk svake, og kritiserer kraftig dem som har makt når de truer eller ødelegger de sårbare rettigheter. I Det gamle testamentet sikrer både profetenes advarsler og konkrete lover livet og verdigheten til de fattige og nødlidende.

Du skal ikke gjøre urett mot en fattig og nødlidende dagarbeider, enten det er en landsmann eller en innflytter som bor i en av byene i landet ditt. Du skal gi ham lønn samme dagen, før solen går ned, for han trenger lønnen og venter med lengsel på den" (5 Mos 24, 14-15a).

Forpliktelsen til å arbeide for grunnleggende politiske, sosiale og økonomiske rettigheter springer rett ut av israelittenes exodus-opplevelse (utgangen av Egypt). Gud åpenbarte seg som frelser og befrier fra trelldom, som talsperson for de marginaliserte og som vokter av de vergeløses verdighet. Dette er en sterk motivasjon for å arbeide for rettferd og menneskerettigheter.

*Ve dem som gir urettferdige påbud og forskrifter som fører til ulykke!
De driver småkårsfolk bort fra retten, og tar fra de vergeløse i mitt folk det som de har rett til. Også enkene tar de som bytte, og farløse plyndrer de (Jes 10, 1-2).*

Grunnleggende sosiale og økonomiske standarder må være til stede for å kunne sikre livsgrunnlaget for alle. Disse standarder skal ikke bare gjelde for egne slektninger, men for alle og enhver. De er universelle. Fokus er satt på basale nødvendigheter for et menneskeliv, uansett etnisk tilhørighet.

Du skal ikke fordreie retten for innflyttere og farløse og ikke ta en enkes klær i pant. Kom i hu at du var trell i Egypt, og at Herren din Gud fridde deg ut derfra. Derfor byr jeg deg å gjøre dette. (5 Mos 24,17-18).

Gud ikke bare taler de fattiges sak, men identifiserer seg også med de sårbare:

Jeg var sulten, og dere ga meg mat; jeg var tørst, og dere ga meg drikke; jeg var fremmed, og dere tok imot meg; jeg var uten klær, og dere kledde meg; jeg var syk, og dere så til meg; jeg var i fengsel, og dere besøkte meg.....Sannelig sier jeg dere: Det dere gjorde mot en av disse mine minste brødre, gjorde dere mot meg (Matt 25, 35f-40b).

Jeg tror det er viktig å huske hvorfor kirkene har en forpliktelse til å forsvare menneskerettighetene. Ut fra Jesu budskap om Gudsrikets komme er vårt mål å verne om skaperverket helt grunnleggende. Regjeringer, kirker og sosiale institusjoner er aldri perfekte. Synden, i alle dens varianter, skaper splittelse. Kirkenes arbeid med å fremme og forsvare menneskerettighetene må derfor sees i en større kontekst, nemlig som en del av forsoningen tjeneste.

Musimbi Kanyoro

(i "Faith and Human Rights. Voices from the Lutheran Communion"; LWF Document 51)

Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne et gledesbudskap for fattige. Han har sendt meg for å kunngjøre at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri og rop ut et nådens år fra Herren (Luk 4, 18-19).

Salige er de som hungrer og tørster etter rettferdighet, for de skal mettes (Matt 5,6).

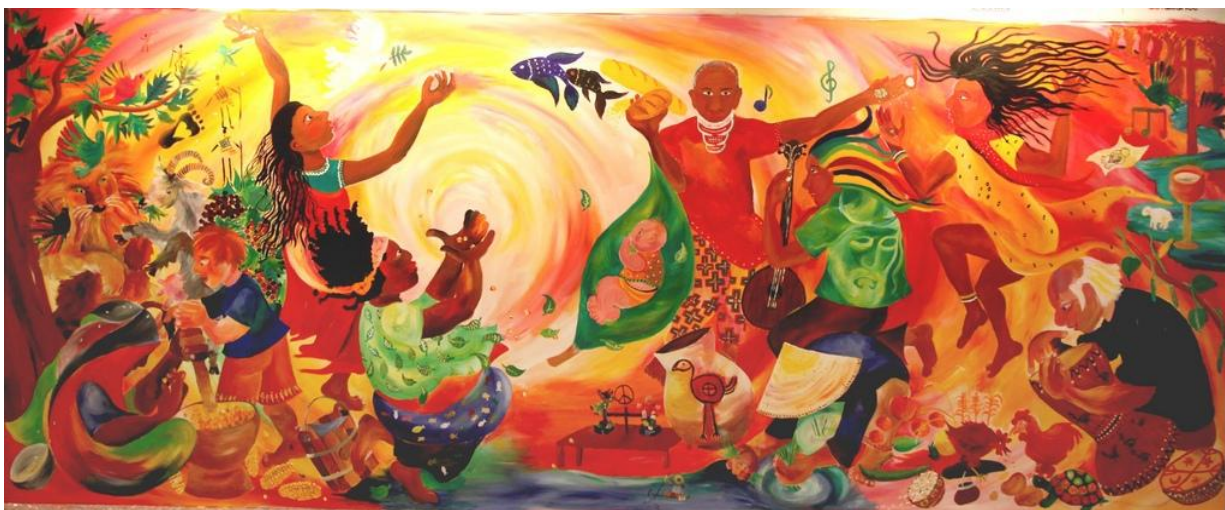
I de siste dager skal det skje, sier Gud:

Jeg vil utøse min Ånd over alle mennesker.

Sønner og døtre hos dere skal tale profetiske ord, de unge menn skal ha syner, og de gamle blant dere ha drømmer.

Selv over mine treller og trelkvinner vil jeg i de dager utøse av min Ånd, og de skal tale profetisk (Apg 2, 17-18).

Dette uimotståelige/tvingende vitnesbyrd fra Det nye testamentet inspirerer meg hver dag til å tenke på det universelle i menneskerettighetene. Guds ord taler med profetiske stemmer som ikke er gjort usynlige eller uhørbare pga kjønn, alder eller nasjonalitet. Under konstant veiledning fra Den hellige ånd kaller evangeliet oss til konstant å dømme våre institusjoner og oss selv. Det fører til anger, til endring i tankegang og forandring av strukturer fram mot å bli et inkluderende fellesskap i Jesu Kristi kirke. Dette er det egentlige kors og sakens kjerne ved å forsvare menneskerettighetene. Det handler om å sikre menneskeverd for alle, gi plass for ulike stemmer og ytringer til alle dem som er sårbare, glemte eller på annen måte kuert.

Veggmaleri over temaet "Gi oss i dag vårt daglige brød" – LVF generalforsamling 2010.

Foto: LVF / J.Latva Hakuni

G: LITURGISKE BYGGEKLOSSER

Fra gudstjenestelivet på LVFs generalforsamling,
Stuttgart 2010

TEMAER OG HOVEDFOKUS

De daglige gudstjenestene var bygget opp over den fjerde bønningen i Fadervår:

1. dag: **GI** oss i dag vårt daglige brød
2. dag: Gi **OSS** i dag vårt daglige brød
3. dag: Gi oss **I DAG** vårt daglige brød
4. dag: Gi oss idag vårt **DAGLIGE** brød
5. dag: Gi oss i dag vårt daglige **BRØD**
6. dag: Gi oss i dag – **livets vann og livets brød**

Fokus var knyttet til de rike *gaver* fra Gud, gitt av nåde, *menneskene* som er avhengige av Gud for å få disse gaver, den *virkelighet* folk lever under i ulike deler av verden, betraktning om hva som er *nok* og *tilstrekkelig* for å leve hver dag, de ulike slags "*føde*" (i alle livets aspekter) som Gud forsyner oss med, og – fremfor alt – fokus på Jesus som *Livets brød*. De ulike temaer knyttet an til bibelfortellinger og mange felles utfordringer: skaperverk og bærekraft, klimaspørsmål, fattigdom/rikdom, rettferdighet, likhet, vennskap, fred og forsoning mv.

Dag /region	Fokus	Bibelske skikkelser	Symbol	Tolkning
GI oss i dag vårt daglige brød (Vest Europa/Norden)	Guds nåde – skaperverket og jorden som nådens gave	Adam og Eva	jord	
Gi OSS i dag vårt daglige brød (Asia)	Rikdommens fare, gapet mellom fattige og rike	Lasarus, fader Abraham og den rike mann (Luk 16,19-31)	en tom skål	
Gi oss I DAG vårt daglige brød (Sentral og Øst Europa)	Tid – forvirring. Hvor er vi når verden endrer seg?	Peter og Kornelius (Apg 10)	Små papirstykker som vi må "fange" for å "fange" de oppgaver som ligger foran oss i dag	Ved Åndens hjelp kan den truende tid (chronos) bli til en tid med løfte og velsignelse (kairos)
Gi oss i dag vårt DAGLIGE brød (Afrika)	Hva er nok? Hvor mye må til for å møte våre daglige behov?	Elias og enken i Sarepta (1 Kong 17)	Deig som eltes – et symbol på det å ha nok = ha det daglige brød	
Gi oss i dag vårt daglige BRØD (Latin Amerika/Karibien)	Brød – forstått som lam, salat, frukt, krydder, vennskap, rettferdighet,	Verten og tjeneren (Luk 14, 16-24). Det store gjestebudet –	Fiesta: Konvolutt med invitasjon - til å danse - til å spille	Gud er en som danser med oss. Guds velsignelse gjør at våre liv blir daglig brød for dem

	likhet, fred, forsoning, musikk, dans med mye mer	og oss som gjester	- til å klappe	vi møter. Ved Guds bord skal ingen mer sulte!
Gi oss i dag – livets vann og livets brød (Nord-Amerika)	Livets vann og livets brød – takknemligheten for og bekræftelse av dåpen og nattverden	Jesus og den samaritanske kvinnen (Joh 4, 1-15)	Dåpspåminnelse: Vann med ordene: "Det er et arbeide som må gjøres". Svar: "Jeg vil gjøre det"	Som døpte og forsonet med Gud gjennom Kristus har vi et ansvar, å arbeide for fred og rettferdighet

Her gjengis noen bønner og andre liturgiske tekster. Sanger finnes i eget avsnitt (s.58-65).

Inngang / samling

L: Velkommen til gudstjeneste – fra øst og vest, fra sør og nord.

A: Vi er Guds folk

L: Gud hvisker: Mitt folk skal være ditt folk

A: Fra øst og vest, sør og nord

L: Vi lovpriser Gud som uten persons anseelse

A: samler alle mennesker rundt sitt bord:

L: sultne og overmette,
utstøtte og maktfulle,
desperate og selvsikre.

A: Sammen ber vi til Gud som favner oss alle.

L: Sammen vil vi skape en verden der sulten er utryddet og overfloden delt.

A: Vi ber til Gud, Livets brød.

L: Vi ber om at Ånden vil åpne våre hjerter og hender.

A: Gi oss i dag vårt daglige brød.

Sang: Gi oss, Gud, gi oss i dag... (se s. 59)

Fra Åpningsgudstjenesten 20.7.2010

Inngangsbønn med bevegelser

BM

1. Vi står for ditt ansikt, Gud - forbundet med jorden som du elsker.
2. Vi står for ditt ansikt, Gud – og strekker oss mot himmelen som du lover oss.
3. Vi står for ditt ansikt, Gud, - som sønner og døtre av himmelen og jorden.
4. Vi står for ditt ansikt, Gud – trofaste mot jorden, og åpne for deg.

Bevegelser

1. Begge hender vendes ned mot jorden
2. Armer og hender rekkes mot himmelen
3. Begge hender rører hjertet, den ene hånden rekkes mot himmelen, den andre hånden mot jorden.
4. Begge hender vendes mot jorden (som 1); dernest åpnes begge håndflater, som for å motta.

Engelsk

1. We stand before you, God – connected to the earth, that you love.
2. We stand before you, God – reaching out for the heaven, that you promise.
3. We stand before you, God – as sons and daughters of heaven and earth.
4. We stand before you, God – faithful to this earth, and open for you.

Fra kveldsbønn LVF juli.2010

Synsbekjennelse og trosbekreftelse
Synsbekjennelse

L: Vi bekjenner våre synder,
 fordi det er sløsing i en verden med mangel,
 fordi det er knapphet i en verden med fråtsing,
 fordi barn blir solgt i en verden av desperasjon for at familien skal overleve,
 fordi millioner må forlate hjemmene sine for å unngå fattigdom og vold,
 bekjenner vi våre synder.

Stillhet

L: Gud, vær med dem som er på vei og søker tilflukt et annet sted.

A: Vi har kunnskap og ressurser til å mette verden, men vi gjør det ikke.

L: Tilgi oss når vi forsøker å hamstre i stedet for å dele,

A: når grådighet betyr mer i våre liv enn livsfylde,

L: når våre kortsiktige behov ødelegger framtiden for hele skaperverket.

Vi har muligheten til å ta imot fremmede

A: men vi unnskylder oss med politikernes og politiets avgjørelser.

L: Med alle våre beste hensikter og alt vårt helhjertede arbeid

A: bekjenner vi vår utilstrekkelighet til

å løfte opp de falne,

å finne systemer for å sikre rettferdig fordeling av mat,

å sikre fred så bønder kan så og høste.

*Kyrie eleison (synges)**Løftesord*

L: Gud åpner våre hender, så vi kan starte på nytt igjen med et "velkommen".

Gud åpner våre sinn, så vi kan starte en ny måte å leve på.

Gud åpner våre hjerter, så vi kan starte på nytt og følge Livets Brød,

som i dette øyeblikk forandrer oss,

og leder oss mot den fest der ingen er sultne,

festen som er nå og til evig tid. Livets fest.

Halleluja (synges)

Fra Åpningsgudstjenesten 20.7.2010

Trosbekreftelse

L: Gud skaper menneskeheten med ulike språk, kulturer og håp - som en enhet i kjærlighet.

A: Ditt folk skal være mitt folk. Gi oss i dag vårt daglige brød.

L: Kristus forsoner dem som er langt borte og dem som er nær, gjennom korset.

Kristus metter alle sultne ved sitt bord.

Kristus åpner døren for alle som banker på.

I Kristus er vi søstre og brødre.

A: Din Gud skal være min Gud. Gi oss i dag vårt daglige brød.

L: Den Hellige Ånd drar oss inn i et tilhørighetsforhold som stadig utvides.

A: Ditt folk skal være mitt folk, og din Gud min Gud.

Gi oss i dag vårt daglige brød.

Fra Åpningsgudstjenesten 20.7.2010

KYRIE

Tid

En metronom står og tikker hele tiden. Fire personer (A, B, C, D) og en liturg (L) leser.

- A: Tid
Vår tid
- B: Det er her og nå – her i (Oslo, Sirdal....)
- C: ... i Rio
- D: ...i Tokio
- A: ... i New Delhi
- B: Se på ditt ur: Hva er klokken der du kommer fra?
- C: Tid
Vår livstid
- D: Hver dag
- A: Hver time
- B: Hvert sekund
-
- L: Gud,
uten deg
uten det du gir oss hver dag, hver time,
uten daglig brød.
uten din Ånd,
er vi intet.
Takk fordi du er med oss
i dag, hver dag.
Du er her,
bekrefter at vi er til
med din Ånd, din kjærlighet, din nåde.
Og hva med oss, Gud?
Hvor ofte glemmer vi ikke deg,
begår feiltrinn,

fravelger samvær med andre,
tenker lite eller ikke i det hele tatt på å dele brød med andre?
Vi ber deg: vær hos oss!

Kyrie eleison (synges)

A: Tårer
B: Tristhet
C: Smerte
D: Frykt
A: Hvor lenge skal det vare?
B: Hvor finnes trøsten?
C: For en verden!
D: Og hvor er vi, når verden endres?
A: Hvor er jeg?

Kyrie eleison (synges)

B: Klimaendringer.
Den voksende ørken.
C: Syke grener og døde trær.
D: Sinte bølger.
A: Sur luft.
B: Døende celler.
C: Jordens rop.
D: For en verden!
A: Og hvor er vi, når verden endres?
B: Hvor er jeg?

Kyrie eleison (synges)

C: Uten levebrød.
D: På flukt.
A: Så fort mine bein vil bære meg.
B: Løp fort.
C: Sulten.
D: Utenfor gjerdet – inne i leiren.
A: For en verden!
B: Og hvor er vi, når verden bedres?
C: Hvor er jeg?

Kyrie eleison (synges)

Stillhet

L: La oss sammen be:
**Alle: Gud, vi bekjenner:
Vi er mennesker uten fotfeste,
som har glemt din herlighet,
som har glemt viljen til å gjøre godt.
Vi har krenket vårt eget liv,
andre menneskers liv,
hele skaperverket.**

Stillhet

L: For Guds ansikt ber vi:

**Alle: Gud, tilgi oss.
Kristus, forny oss.
Hellig ånd, la kjærligheten vokse i oss.**

L: Gud tilgir deg.
Kristus fornyer deg.
Den hellige ånd lar kjærligheten vokse i deg,
nå i dette øyeblikk, i dag og til evig tid.

Alle: Amen.

TEKST og BØNN
Basert på fortellingen om Elia og enken i Sarepta (1 Kong 17).

En liten brøddeig i en skål eller et lite stykke brød er delt ut til deltakerne.

Lesning: 1 Kong 17,8-12

Da kom Herrens ord til Elia, og det lød så: «Dra av sted til Sarepta, som hører til Sidon, og gi deg til der! Jeg har sagt fra til en enke som bor der, at hun skal sørge for mat til deg.»

Elia drog av sted til Sarepta. Da han kom til byporten, fikk han se en enke som gikk og sanket ved. Han ropte til henne og sa: «Hent litt vann til meg i en skål, så jeg får drikke!» Da hun gikk for å hente vann, ropte han etter henne: «Ta også med et stykke brød til meg!» Hun svarte: «Så sant Herren din Gud lever: Jeg eier ikke en brødbit; jeg har bare en neve mel i krukken og litt olje i kruset. Nå går jeg her og sanker noen vedpinner og vil gå hjem og lage mat til meg og sønnen min. Så kan vi spise og legge oss til å dø.»

L: Hvem kan holde ut å kna brøddeig daglig for å unngå døden, uten alternativer, med svinnende krefter og uten håp?

Hvem kan, når man ser mot sitt siste måltid, ha kraft til å kna den siste deigbit?

Hvem kan se ned i avgrunnen og stadig ha mot til fortsatt å leve?

Stillhet

Sang: Do fundo / I sorg og i smerte (se s. 63)

L: Alle kan nå ta deigen/brødstykket dere har fått utdelt, ut av skålen og holde den/det i hendene. Hva hvis denne deig/dette stykke brød var det siste forsvar mot døden? Millioner av mennesker lever i vår verden for under en dollar om dagen - og dør som første ofre for katastrofer og sykdommer. Også i dette øyeblikk holder mange sin siste brødbit, sin siste skål ris, sin siste gryte med fufu⁷ i hånden.

Ta deigen/brødstykket i hendene og be for dem som er på dødens rand.

Sang: Do fundo / I nød og i smerte (se s. 63)

Lesning: 1 Kong 17, 13-14

Elia sa til henne: «Vær ikke redd! Gå hjem og gjør som du har sagt! Men bak først et lite brød av melet, og kom ut til meg med det! Siden kan du lage til noe for deg og sønnen din. For så sier Herren, Israels Gud: Melkrukken skal ikke bli tom, og det skal ikke mangle olje i kruset til den dagen kommer da Herren sender regn over jorden.»

⁷ Fufu: tykk ”potetstappe” laget av rotfruktene kasawa eller jam.

- L: Løftenes Gud,
A: du gir oss håp når vi mangler mel, poteter, ris.
 L: Du lar oss drømme når vi strever med å komme videre.
A: Du gir oss oppmuntrende ord når vi har mistet håpet om å få et hederlig arbeid,
 L: når vi lengter etter å få slutt på bestikkelse og korrupsjon,
A: når vi tørster etter frihetens friske luft.
 L: Lær oss å skjønne hva som er "nok".
A: Gi oss i dag vårt daglige brød, så vi lever i morgen. Amen.
 L: Litt mindre død, litt mer i live. I profetens øyne var melet og oljen ikke bare et blafrende håpstejn, men et vitne om Guds løfte.
 - Med deigen/brødstykket i hånden får dere en visjon fra Gud om hvordan et menneske kan gjøres litt mindre død, lidt mer levende?
 - Hvilke forpliktelser er vi som mennesker og som kirke parat til å inngå for å hjelpe noen til litt mindre død, litt mer liv?
 Knø deigen igjen/se på brødstykket og hør profetens ord: "Vær ikke redd!"

Kyrie (synges)

Lesning: 1 Kong 17, 15-16

Da gikk hun og gjorde som Elia hadde sagt, og siden hadde de mat i lang tid, både han og hun og folket i hennes hus. Melkrukken ble ikke tom, og oljen i kruset tok ikke slutt. Det gikk som Herren hadde sagt gjennom Elia.

Sang: Halleluja. Amen (Fra Kamerun- se s. 62)

- L: Det tørre land roper ut sin overflod,
A: og det blir nok til alle.
 L: Det øser ut sine edelsteiner, mineraler og olje,
A: og det blir nok til alle.
 L: Mennesker trer inn i håpets dans,
A: og det blir nok til alle.
 L: De ser at barna deres blir mette,
A: og det blir nok til alle.
 L: Visdom kommer fra deres munn – ny eller gammel,
A: og det blir nok til alle.
 L: De yter motstand,
A: og det blir nok til alle.
 L: De gir ikke opp,
A: og det blir nok til alle.
 L: De tror på løftet som lyder inn i evigheten:
A: Det vil være nok til alle!

(Deigen legges tilbake i skålen / brødstykket spises).

Sang: Halleluja. Amen (Fra Kamerun- se s.62)

FORBØNN

- L: Gud, du baker brød så vi kan leve.
A: Gi oss brød – daglig.
 L: Vi ber for alle som verken har nok å spise eller har rent vann å drikke.
A: Gi dem ris – daglig.
 L: Vi ber for alle som er ofre for krig og vold.
A: Gi dem mais – daglig.
 L: Vi ber for alle som opplever slaveri på grunn av menneskehandel.
A: Gi dem håp – daglig.
 L: Vi ber for bønder som opplever sine avlinger ødelagt på grunn av ekstrem tørke eller oversvømmelser.
A: Gi dem klokskap og visdom – daglig.
 L: Gud, du baker brød så vi kan leve.
A: Gi oss brød, nok brød – daglig.

Fra morgengudstjenesten 24.7.2010

Bønn til dansens Herre fra det dansende folk

- L: Søstre og brødre, la oss be.
 Mat blir ikke oppfattet som en menneskerett for alle,
 de som trenger mest, får ikke brød på grunn av urettferdig fordeling,
 derfor ber vi:
A: Gud, led våre skritt når vi danser rettferdighetens dans.
 L: Kvinner blir stadig diskriminert mange steder på grunn av holdninger som begrenser deres kreativitet
 og muligheter, derfor ber vi:
A: Gud, led våre skritt i likestillingsdansen mellom menn og kvinner.
 L: Arbeidsledighet reduserer selverdet, undergraver anseelsen i lokalsamfunnet og belaster familien.
 Derfor ber vi:
A: Gud, led våre skritt inn i den dans hvor alle er velkomne.
 L: Mange ungdommer som står foran en yrkeskarriere, må kjempe hardt mot krefter som vil misbruke
 deres evner, ringeakte dem og hindre dem i å lykkes. Derfor ber vi:
A: Gud, led våre skritt inn i den dans der unge mennesker lærer oss nye skritt.
 L: Millioner av menneskeliv blir ødelagt gjennom rusavhengighet som truer familielivet og samfunnslivet.
 Derfor ber vi:
A: Gud, led våre skritt inn i helhetens dans.
 L: La oss *i stillhet* legge frem for Gud de problemer vi tenker på eller sliter med.
A: Gud, led våre skritt, så vi med deg danser livets dans.

Fra morgengudstjeneste 26.7.2010

Livets brød og livets vann

- L: Jesus sa: "Jeg er livets brød. Den som kommer til meg, skal ikke hungre, og den som tror på meg, skal
 aldri tørste" (Joh 6, 35).
 La oss be for dem som hungrer og tørster etter håp og helhet.
 Levende Gud, styrk dem som mangler mat og rent vann.
 Gjør oss varsomme og rausere i omgang med de gaver du skjenker dine skapninger.

Sang: Jesus Kristus, livets kilde. I din nåde, hør vår bønn. (Jesus Christ, our living water...)

Forsanger *Alle*

Je - sus Christ, our liv - ing wa - ter, in your mer - cy, hear our prayer.
Je - sus Kris - tus, li - vets kil - de, i din nå - de, hør vår bønn.

T + M: Scott Weidler (USA)

L: Kjærlige Gud, gi ny kraft til alle som lider under urettferdighet og undertrykkelse. Brems våre ønsker om å utøve makt, og gjør ende på all vold.

Sang: Jesus Kristus, livets kilde. I din nåde, hør vår bønn.

L: Helbredende Gud, reis opp dem som er syke. Legg dine kjærlige armer rundt dem som er svake, og la dem oppleve din omsorg gjennom andre mennesker.

Sang: Jesus Kristus, livets kilde. I din nåde, hør vår bønn.

L: Fornyselsen Gud, gi din kirke ny kraft. Bygg bro over splittelser, og styrk kirkens tjeneste så Jesus Kristus blir forkynt til frelse for verden.

Sang: Jesus Kristus, livets kilde. I din nåde, hør vår bønn.

L: Jesus sa: "Jeg er livets brød. Den som kommer til meg, skal ikke hunge, og den som tror på meg, skal aldri tørste" (Joh 6, 35).

Styrk oss så vi kan være dine hender i verden,
som forsyner de sultne med mat og gir de tørste rent vann.

Livets brød, Jesus Kristus vår Herre, vær med oss når vi går ut herfra.

A: **Amen.**

Fra morgengudstjeneste 27.7.2010

Bønn om helbredelse

L: La oss be.
Livets brød, *helbred verden*.
Gi oss antibiotika så vi kan bekjempe forbrukets bakterie,
og vaksine så vi blir motstandsdyktige mot korrupsjon og grådighet.
Gi oss proteser så de forpinte kan få gå oppreist,
og oppskrift på diett til dem som er henfalte til sløseri og overforbruk.
Gi styrke til de utslitte og trette hjerter,
Så alle kan få næring nok til å leve og vokse i håpet.
Livets brød, gjør verden hel!

Sang: **Kyrie leison**

L: Livets brød, *helbred kirken*.
Løs opp de harde fordømmelser
som stenger for sirkulasjon av nytt blod.

Glatt ut de rynkede panner som misliker at makten fratas dem.
 Rens de tilstoppede bronkier som stenger for passasje av frisk, befriende luft.
 Bløtgjør de forkalkede blodårer som kveler tanke og sinn.
 Rens hjertet så det igjen kan pumpe ut til alle deler av Kristi legeme,
 så intet lem er oversett, uten mat eller hugget av.
 Livets brød, gjør kirken hel.

Sang: Kyrie leison

L: Livets brød, *helbred oss*,
 og frels oss fra en underutviklet hjerne som følge av proteinmangel,
 fra kreften som spiser oss opp innenfra,
 fra parasitter som røver våre næringsstoffer,
 fra høyt blodtrykk som kveler engasjement og livsmot,
 fra aids som dreper hele samfunn,
 fra depresjon som dreper sjelen,
 fra mangel på kjærlighet eller fra drepende kjærlighet,
 forny våre hjerter så vi ikke er redde for å gi.
 Livets brød, *helbred oss*.

Sang: Kyrie leison

Fra avslutningsgudstjenesten 27.7.2010

VELSIGNELSE / SENDELSE

L: *Forsoningens Gud* være med dere, så dere lever i fred med hverandre slik som Jesus Kristus har sagt.

Raushetens Gud stiller deres sult og tørst etter rettferdighet, så dere i kraft av Den hellige ånd holder motet oppe.

Nådens Gud velsigne dere nå og til evig tid.

A: Amen

Fra kveldsgudstjeneste 22.7.2010

L: *Kjærlighetens Gud*
 som tar oss i sine armer som vi er,
 som innbyr oss uten betingelser,
 som danser med oss, til våre føtter opplever velsignelse,
 han velsigne oss med Livets brød
 så vårt liv kan bli til brød for dem vi møter,
 ja, for hele verden.

A: Amen

Fra morgengudstjeneste 26.7.2010

L: Allmektige Gud, Far, Sønn og Hellige ånd,
velsigne dere nå og til evig tid.

A: **Amen**

Kvinne: Gå ut i verden og tjen Gud med glede;
hold motet oppe og styrk de motløse;
gjengjeld ikke ondt med ondt, men hold fast ved det som er godt.

A: **Det er mye å gjøre!**

Mann: Støtt de svake; hjelp de lidende;
vis aktelse for alle mennesker; elsk og tjen Gud.

A: **Det er mye å gjøre!**

L: Gå i fred, og gi det gode budskap videre!

A: **Gud skje takk og lov!**

Fra morgengudstjeneste 27.7.2010

L: Herren velsigne deg og bevare deg.
Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig.
Herren løfte sitt åsyn på deg og gi deg fred.

A: **Amen.**

L: Gå i fred.
Del håpets frø,
livets brød,
og Guds kjærlighet.

A: **Takk til Gud!**

Fra avslutningsgudstjenesten 27.7.2010

Foto: LVF

TEMAGUDSTJENESTE:**Gi OSS i dag vårt daglige brød**

Luk 16, 19-31 – Lasarus, Fader Abraham, Den rike mann

*Alle har ved inngangen fått utdelt en tom skål/bolle.***SAMLING***Musikalsk innledning**Stillhet**Asiatiske trommer***Hilsen:**

Den rike mann: Send Lasarus

Abraham: De har Moses og profetene

Den rike mann: Send Lasarus til min fars hus.

Abraham: Hvis de ikke lytter til Moses og profetene...

Den rike mann: Send Lasarus så han kan advare dem.

Abraham: Velsignet er de fattige for de skal arve jorden.

Liturg: Ditt rike komme.

Alle: For riket er ditt.

Den rike mann: Send Lasarus

Abraham: De fattige har Gud gitt goder, de rike har han sendt tomhendte bort.

Liturg: Din vilje skje,

Alle: på jorden som i Himmelen.

Den rike mann: Send Lasarus.

Abraham: Ve over dem som er rike nå.

Liturg: Din er makten og æren.

**Alle: Vi ber til deg, hellige Treenighet,
én Gud, fra nå og til evig tid. Amen.****Sang:** Yeshu supriya /Jesus, kjærlighetens Gud (fra India) – se s. 64**Kall til erkjennelse**

Lasarus: Gi oss.

Liturg: Hver dag, enten vi er klar over det eller ikke, finnes det en tom skål foran oss.
 Noen ganger vil vi ikke se og ikke høre.
 Noen ganger blir vi så vant til den tomme skålen at vi tror det er normalt.
 Noen ganger er det så mange tomme skåler at vi blir overveldet.
 Noen ganger legger vi litt i en skål for å berolige vår samvittighet, men samtidig beholde våre privilegier.
 I dag er vi innbudt til å se i den tomme skål som vi har mottatt.
 Hvilke tomme skåler går vi forbi i våre liv?

Stillhet

Hvilke tomme skåler velger vi ikke å se?

Stillhet

Hvilke tomme skåler velger vår menighet ikke å se?

Stillhet

Hvilke tomme skåler fyller vår kirke med billig velgjørenhet mer enn med rettferdighet som koster noe?

Stillhet

Bekjennelse og tilgivelse

Liturg: La oss be sammen
 Alle: Gud, som er på de fattiges side,
 vi ber om tilgivelse for
 tomme ord,
 tomme løfter,
 tomme bekjennelser som gjør at
 mange, mange andre får
 tomme lommer,
 tomme mager,
 tomme skåler.
 Vis oss din nåde!

Kyrie eleison (synges): Khudaya rahem kar / Miskunne deg, Herre (Syng håp 13)

Den rike mann: Fader Abraham, hvis noen kommer til dem fra de døde, vil de omvende seg.
 Abraham: Hører de ikke på Moses og profetene, så lar de seg heller ikke overbevise om noen står opp fra de døde.
 Den rike mann: Send Lasarus, så han kan dyppe fingertuppene i vann og svale tungen min.
 Abraham: Gå og selg hva du har og gi det til de fattige.
 Lasarus: Gi oss. Brød må være for alle. Rettferdighet må strømme. Gi...
 Liturg: La oss be.
 Alle: Gud, du som fornyer hjerter og ånd,
 gi oss en sann anger
 som forvandler tomme ord til løfter som holdes,
 og tomme liv til liv som fylles med velsignelse.
 I din nåde, omskap oss, Gud!

Kyrie eleison (synges): Khudaya rahem kar / Miskunne deg, Herre (Syng håp 13)

Liturg: Tårer er ikke det gode budskap.
 Våre ord og bekjennelser er ikke evangeliet.
 Det er Jesu Kristi nåde som omskaper oss,
 kaller oss til rettferd, gir oss en ny start,
 og evig liv. Følg ham.
 Alle: Amen.

Lovsang

Dagens bønn

Liturg: Herren være med dere.
 Alle: Og med deg.
 Liturg: La oss be.
 Fattige Gud,
 Du som ikke hevdet din egen rett, men ydmyket deg
 og tok på deg en tjeners skikkelse:
 Ta bort fra oss alt det som skiller oss fra deg,
 så vi lever i deg, i din kjærlighet, ditt liv,
 ditt ord, for en verden som gjerne overser deg,
 men som hungrer etter ditt brød, ditt legeme og blod.
 Amen.

ORDET

Sang: Halleluja

Evangelielesning: Luk 16, 19-31

Liturg: Dette er livets og helbredelsens ord.
 Alle: Gud være lovet.

Salme:

Preken

Forbønn

L: Under forbønnen kan dere holde skålen opp.
 A: Gud, gi oss et nytt håp
 om at rettferdighet må være sterkere enn korrupsjon,
 at godhet kan seire over grådighet,
 og kjærlighet over frykt.

Bønnesvar: Gi oss, Gud, gi oss i dag... (1. del – se s.59)

B: Gud, gi oss åpne armer
 til å omfavne dem som er marginalisert,
 til å beskytte de misbrukte,
 til å si velkommen til de uønskede,
 til å nå ut til de oversette, de glemte, de foraktede.

Bønnesvar: Gi oss, Gud, gi oss i dag... (1. del – se s.59)

C: Gud, gi oss et nytt og forvandlet sinn
 så vi ber ærlig for dem som vi ikke forstår,
 så vi uttrykker medfølelse mer enn medlidenhet,
 så vi skaper relasjoner som bryter etniske, språklige, kulturelle og
 klassemessige barrierer.

Menigheten/forsamlingen innbys til å sette navn på barrierer som man føler i sin egen sammenheng.

Bønnesvar: Gi oss, Gud, gi oss i dag... (1. del – se s.59)

D: Gud, gi oss et måltid
der ingen er sultne og alle blir mette,
der ingen er uønsket og alle er elsket,
der de syke får legedom og de nedbrutte omsorg,
der de sørgende får trøst og de fortapte blir funnet.
Det ber vi om i Jesu Kristi navn, vår livgiver og gjenløser.

Alle: Amen.

Bønnesvar: Gi oss, Gud, gi oss i dag... (1. del – se s.59)

NATTVERD

SENDELSE

L: La oss be:
Ikke lenger rik eller fattig,
ikke lenger sør eller nord,
ikke lenger åndelig eller verdslig,
ikke lenger fylt av tomhet, men fylt av din nåde,
send oss ut som ditt legeme,
som føde for alle hungrige, ved Jesus Kristus.

A: Amen.

Velsignelse

L: Den allmektige Gud, Faderen, Sønnen og Den hellige ånd, velsigne deg, nå og i all evighet.

A: Amen.

Sang: Thuma mina /Herre send meg (S-97, 174)

L: Gå i fred – og glem ikke de fattige!

H: ANNEN INFORMASJON

Organisasjoner som arbeider med menneskerettigheter, nasjonal og internasjonal diakoni:

Amnesty International: Jobber primært for å påvirke myndighetene til sikre sivile og politiske rettigheter som ytringsfrihet, rettssikkerhet og frihet fra tortur. Se www.amnesty.no

Kirkens Nødhjelp: Arbeider for menneskers grunnleggende rettigheter i land og regioner over hele verden. Se www.nca.no

Kirkens Bymisjon: Arbeider i Norge med prostituerte, rustiltak, psykisk helsevern, barne-, ungdoms- og eldretiltak o.a. Se www.skbo.no

Kirkens Ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep:

Arbeider i Norge som samtale- og møtested, og som et kompetanseseter for kirkene.

E-post: post@kirkens-ressurscenter.no

Se: www.kirkens-ressurscenter.no

FIAN (Food First Information Action Network):

Arbeider for å sikre sosiale og økonomiske rettigheter som retten til mat og retten til å dyrke sin egen jord. Se www.fian.no

Norsk Misjon i Øst: Arbeider spesielt for religionsfrihet og for forfulgte kristne.

Se www.normis.no

Oslo koalisjonen for tros- og livssynsfrihet: Arbeider internasjonalt for trosfrihet over hele verden.

Se www.oslocoalition.org

The Norwegian Human Rights Fund (Det norske menneskerettighetsfond)

Se www.nhrf.no

NOAS (Norsk Organisasjon for Asylsøkere) har som formål å ivareta asylsøkeres rettssikkerhet i Norge. Bistår asylsøkere i søknadsprosessen og engasjerer seg i flyktningpolitiske spørsmål og holdningsskapende arbeid mot rasisme og fremmedfrykt.

Antirasistisk senter: En organisasjon som arbeider for å bekjempe rasisme og diskriminering i Norge, blant annet gjennom informasjons- og dokumentasjonsarbeid. Arbeider bl.a. for inkludering av innvandrere og papirløses rettigheter.

Kampanjen "Ingen er ulovlige" jobber for å styrke papirløse innvandreres rettigheter.

Se www.folkehjelp.no/papirlos/

Det lutherske verdensforbund

Se www.lutheranworld.org

Det teologiske menighetsfakultet: har masterprogram i bl.a. Religion, Society and Global Issues

Se www.mf.no

Den norske kirkes nord/sør-informasjon (KUI): Ressurssenter for opplysning, kunnskapsformidling og holdningsskapende arbeid om nord/sør- og utviklingsspørsmål
Se www.kui.no

VIL DU LESE MER?

Til videre lesning anbefales:

"Håp for verden. Kirken og menneskerettighetene"

med bl.a. en artikkel om menneskeverd og menneskerettigheter av biskop Gunnar Stålsett: "Hva er da et menneske?"

"Menneskerettigheter og kirken", et konfirmantopplegg for en dobbelttime.

"Jeg var fremmed ..." Et studie- og idéhefte om kirken og den fremmede.

KUI 1998. Bestilles fra Den norske kirkes nord/sør-informasjon,
Postboks 799 Sentrum, 0106 Oslo, tlf: 23 08 12 00.

"Tegn til håp". *Reiser i globaliseringens tid*. Atle Sommerfeldt. Verbum 2004.

"Mennesker kjemper for livet". *Menneskeverd og menneskerettigheter i en globalisert verden*.

Kjetil Fretheim (red.) Verbum 2004.

"Det umulige nåleøyet". *Fattigdom og rikdom i Norge i globalt perspektiv*.

Jan-Olav Henriksen og Atle Sommerfeldt (red.). Gyldendal 2005.

"Makt, rett og livsvilkår". *Innføring i internasjonale og globale studier*.

Hans Morten Haugen. Fagbokforlaget 2008. Har et kapittel om Utvikling og menneskerettigheter.

I: SANGER

Europa

1. Give, give us / Gi oss, Gud (LVF temasang, engelsk og norsk)
2. Gib mir deine hand / Gi meg din hånd (Tyskland)

Afrika

3. Neno / Hør nå, Gud innbyr og kaller (Tanzania)
4. Halleluja. Amen (Kamerun)

Latinamerika

5. Do fundo da angustia / I sorg og i smerte (Brasil)

Asia

6. Yesu supriya / Jesus, kjærlighetens Gud (India)
7. Shang di de gao yang / Agnus Dei / Du Guds lam (Kina)

Nordamerika

8. Jesus Christ, our living water / Jesus Kristus, livets kilde (USA) - se s.49

Videre henviser vi til Syng Håp og Syng håp 2 (jan 2011), salmer i NoS og i S97

Give, give us

Gi oss, Gud

T + M: Per Harling, 2009
O: Estrid Hessellund, 2010

♩ = 96

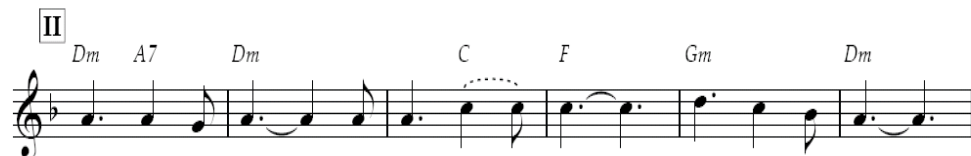
Give, give us — give us to - day, — give us to - day — our
Gi oss, Gud, — gi oss i - dag, — gi oss i - dag — vårt

dai - ly bread. — Live, we live, — we live each
dag - li - ge brød. — Se oss, Gud, — hør ver - dens

day, — we live each day — need - ing to be fed. —
rop, — hør ver - dens rop — i vel - stand og nød. —

Giv - en by grace, — your grace we — share, — giv - en this place, —
Nå - den vi får — må de - les hver dag, — jor - den er din, —

earth in our care. — Praised be your name, — your king - dom
om - sorg vår sak. — Mak - ten er din — i e - vig -

come, — your king - dom — come, — your will be — done. —
het — så ditt ri - ke kom - me, din vil - je — skje. —

*I and II may be sung at the same time
I og II kan synges samtidig*

Temasang fra LVF's generalforsamling, Stuttgart 2010

Gi meg din hånd

(Tyskland)

T: Uwe Seidel
O: Estrid Hesselund, 2010
M: Fritz Baltruweit, 1987

F B^b C F Dm C F C^{sus} C

Gi — meg din hånd, pi - le - grim på vand - ring.
Gib mir dei - ne Hand, Wand - rer durch die Zei - ten,

Am Gm7 C^{sus} C Dm G^{sus} G C

Gi — meg din hånd, la oss de - le hand - ling.
gib mir dei - ne Hand, lass mich dich be - glei - ten.

F B^b C F Dm C C7 F C^{sus} C

Gi — meg din hånd, søs - ter med pi - le - grims flam - men.
Gib mir dei - ne Hand, Schwes - ter auf un - se - ren We - gen.

Am Gm7 C^{sus} C Dm G^{sus} G C

Gi — meg din hånd, bror, la oss hø - re sam - men.
Gib mir dei - ne Hand, Bru - der auf schma - len Ste - gen.

Dm C F Dm B^b Gm C

Gi — meg din hånd, la oss gå i det - te spor: den
Gib mir dei - ne Hand, lass uns fest zu - sam - men - stehn und

A Dm Gm C Am7 Dm B^b F C^{sus} C

ny - e jord hvor fre - den bor, den ny - e jord hvor fre - den bor.
da - hin gehn, wo Frie - den wohnt, und da - hin gehn, wo Frie - den wohnt.

Dm C F F7 B^b Gm C Dm

Gi — oss din hånd, vår Gud. på vår vand - ring vær oss nær,
Gib uns dei - ne Hand, mein Gott. Schüt - ze uns - re See - len, —

Gm7 A7 Dm B^b C^{sus} C F

lys for oss på vei - en her, — gi — oss din hånd.
da - mit wir nicht feh - len, — gib uns dei - ne Hand.

Hør nå, Gud innbyr og kaller

Neno, neno lake Mungu (Tanzania)

T + M: trad. Tanzania

Eng: Austin C. Lovelace

No: Estrid Hessellund, 2010

Omkved

Forsanger *Alle*

Ne - no, ne - no la - ke Mu - ngu la - ku - i - ta we - we,
Hør nå, Gud inn - byr og kal - ler, ved sitt ord for - kyn - ner,
Lis - ten, lis - ten God is cal - ling, through his word in - vit - ing,

1. Ne - no la wo - ko - vu, te - na je - ma. ma.
til - gir, gir oss nå - de, gle - de og fryd. fryd.
of - fer - ing for - give - ness, com - fort and joy. joy.

2. *Fine*

Vers

Forsanger *Alle*

Ye - su a - li - se - ma, Mka - hu - bi - ri.
1. Je - sus ga oss bud om "Godt nytt" på jord.
Je - sus gave his man - date: Share the good news

Forsanger *Alle*

Ne - no la - ke Mu - ngu la wo - ku - vu.
Han vil frel - se ver - den, set - te oss fri.
that he came to save us and set us free.

2. Alle må få tilbud,
ingen bli glemt.
"Gå og döp og lær dem.
Gå i mitt navn."
Omkved

3. La oss lyde kallet,
vandre i tro.
Gud vil være med oss.
Lovsyng hans navn!
Omkved

Halleluja, Amen

(Kamerun)

T+M: som lært av Jonas Maina, Kamerun.

F C F B \flat C Gm Dm

Ba na o vi waa - pad Al - le - lu - ia. Ba na o vi waa -
Hal - le - lu - ja, a - men. Hal - le - lu - ja. Hal - le - lu - ja, a -
Nous t'a - do - rons Sei - gneur A - lé - lu - ia. Nous t'a - do - rons Sei -

C F F C

pad Al - le - lu - ia. Ba na o vi waa -
men. Hal - le - lu - ja. Hal - le - lu - ja, a -
gneur A - lé - lu - ia. Nous t'a - do - rons Sei -

D B \flat C B \flat Dm C F

pad Al - le - lu - ia. Ba na o vi waa - pad Al - le - lu - ia.
men. Hal - le - lu - ja. Hal - le - lu - ja, a - men. Hal - le - lu - ja.
gneur A - lé - lu - ia. Nous t'a - do - rons Sei - gneur A - lé - lu - ia.

I sorg og i smerte

(Brasil)

T+M: Simeio Monteiro og

Jandit Sossmeier

O: Sindre Eide

D *Em*

Do fun - do da an - gús - tia, em dor e la - men - to,
I sorg og i smer - te, i angst og i av - makt

A7 *F#m* *Em* *A*

eu cla - mo - por ti. I
jeg ro - per til deg. I Når

D *Em*

noi - te não pas - sa, an - sei - o_o des - can - so,
natt kun er mør - ke, er leng - se - len ster - kest

A7 *F#m* *A7* *G*

e a luz da ma - nhã. Tu vens em so - cor - ro,
mot mor - gen og lys. Du kom - mer til red - ning,

Bb *D/A* *D°7*

es - cu to_o - sus - sur - ro
du hvis - ker i øm - het:

B *Em7* *A* *1 D* *2 G Gm7 D9 D*

que diz: "Vai pas - sar!" Tu sar!"
"Jeg vand - rer med deg!" Du deg!"

Jesus, kjærlighetens Gud

Yeshu supria (India)

T+M: fra India

O: Estrid Hessellund, 2010

Ye - shu su - pri - ya. Ye - shu
 Je - sus, kjær - lig - he - tens Gud. Je - sus,
 Je - sus, lov - ing Lord. Je - sus,

a - shra - ye. Ye - shu pri - ya
 styrk vå - re liv. I din nå - de
 strength and stay. In your mer - cy

ta - ra - ka, sa - ha - ya ho - ma - la.
 hold oss fast, og vel - sign oss natt og dag.
 bless us all and keep us night and day.

Du Guds lam

(Kina)

T+M: Mabel Wu

Shang di de gao — yang, ni shi chu qu — shi ren zui nie de, —
 Du — Guds — Lam, som bæ-rer ver - dens syn - der, mis -
 O — Lamb of God, you take a - way — the sin of the world. —

qiu lian min — wo men. Shang di de gao — yang,
 kun - ne deg o - ver oss. Du — Guds — Lam,
 Have — mer - cy on us. O — Lamb of God,

ni shi chu qu — shi ren zui nie de, — qiu lian min — wo men.
 som bæ-rer ver - dens syn - der, mis - kun - ne deg o - ver oss.
 you take a - way — the sin of the world. — Have — mer - cy on us.

Shang di de gao — yang, ni shi chu qu — shi ren zui nie de,
 Du — Guds — Lam, som bæ-rer ver - dens syn - der,
 O — Lamb of God, you take a - way — the sin of the world.

qiu ci wo men ping an.
 gi oss din — fred.
 Grant — us — your peace.